

ECG

EXPLOSIVE CLEARANCE GROUP

Vooronderzoek naar het risico op het aantreffen van conventionele explosieven in het onderzoeksgebied “Bisschop Balderikstraat Oldenzaal”.

ONDERZOEKSGBIED: Bisschop Balderikstraat Oldenzaal
OPDRACHTGEVER: Gemeente Oldenzaal
DATUM: 02 april 2013
TER ACCORDERING MANAGEMENT: Ing. F. Pas – *Algemeen Directeur*

.....

DOCUMENTCODE: 117-013-VO-01
VERSIE: Concept
DISTRIBUTIELIJST: Gemeente Oldenzaal
Explosive Clearance Group BV

Copyright Explosive Clearance Group BV 2013©. Niets uit deze rapportage mag worden verveelvoudigd en/of openbaar gemaakt door middel van druk, fotokopie, microfilm, internet of welke andere wijze dan ook zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de houders van het auteursrecht. De opdrachtgever mag voor intern gebruik duplicaten maken.

Inhoudsopgave

1	INLEIDING	5
1.1	ALGEMEEN	5
1.2	AANLEIDING	5
1.3	DOEL VAN HET VOORONDERZOEK	6
1.4	BRONNEN.....	8
1.5	BETROKKEN PERSONEN	9
1.6	ONDERZOEKSGBIED	10
2	HET INDICATIE ONDERZOEK	12
2.1	OPZET INDELING	12
2.2	REEDS UITGEVOERDE RAPPORTAGES.....	12
2.3	INDICATIES AFKOMSTIG UIT GERAADPLEEGDE LITERATUUR	14
2.4	INDICATIES AFKOMSTIG UIT GERAADPLEEGDE ARCHIEVEN.....	15
2.5	LUCHTFOTO INTERPRETATIE.....	17
2.5.1	GRENZEN AAN LUCHTFOTO INTERPRETATIE.....	18
2.5.2	UITVOERING LUCHTFOTO INTERPRETATIE	19
2.5.3	RESULTATEN LUCHTFOTO INTERPRETATIE	23
2.6	GEMELDE EN GERUIMDE EXPLOSIEVEN.....	24
2.7	MIJNENVELDREGISTER	26
2.8	SAMENVATTING INDICATIE ONDERZOEK	27
3	HET CONTRA-INDICATIE ONDERZOEK	30
3.1	LOCATIEBEZOEK.....	30
3.2	ARCHIEFONDERZOEK	30
3.2.1	DE TIEN GEBODEN.....	31
3.2.2	GASFABRIEK EN GEMEENTEWERKEN	31
3.2.3	PLANTSOENENDIENST EN GEMEENTEWERKEN	32
3.2.4	INDUSTRIE OVER 'T SPOOR.....	32
3.3	BEELDERGELIJKING	33
3.4	SAMENVATTING CONTRA-INDICATIEONDERZOEK	38
4	AFBAKENING VERDACHT GEBIED	40
4.1	INLEIDING.....	40
4.2	EVALUATIE AFWEGING INDICATIES EN CONTRA-INDICATIES.....	40
4.3	HORIZONTALE AFBAKENING VERDACHT GEBIED	40
5	LEEMTEN IN KENNIS	43
6	CONCLUSIE EN ADVIES	44
7	OVERZICHT VAN GEHANTEERDE BRONNEN.....	46
8	BIJLAGEN	48
	BIJLAGE 1: GERAADPLEEGDE ARCHIEVEN	48
	BIJLAGE 2: OVERZICHT BESCHIKBARE LUCHTOPNAMEN.....	50
	BIJLAGE 3: WET- EN REGELGEVING	51

1 INLEIDING

1.1 ALGEMEEN

Op een onbekend aantal plaatsen in Nederland liggen nog bommen, granaten en andere munitieartikelen uit de Tweede Wereldoorlog. Volgens mondiale, militaire inschatting is van al het explosieve materieel dat gedurende de Tweede Wereldoorlog (1939-1945) is ingezet, verschoten of afgeworpen, tussen de zeven en vijftien procent om verschillende redenen niet tot ontploffing gekomen. Wanneer deze explosieven bij werkzaamheden worden aangetroffen, kunnen deze gevaar opleveren voor de publieke veiligheid.

Om spontane vondsten en eventuele daaruit voortvloeiende ongewilde gebeurtenissen te voorkomen, kan preventief een opsporingsproces in gang gezet worden. Deze opsporingswerkzaamheden mogen op grond van het Arbeidsomstandighedenbesluit (Arbobesluit) enkel uitgevoerd worden door de Explosieven Opruimings Dienst Defensie (EODD) en bedrijven die in het bezit zijn van een certificaat voor het opsporen van conventionele explosieven (CE).¹ Om dit certificaat te verkrijgen dient het bedrijf te voldoen aan de eisen zoals gesteld in het "Werkveld Specifiek certificatie Schema voor het Opsporen Conventionele Explosieven: 2012, versie 1" (WSCS-OCE).² Het toepassingsgebied van het Certificatieschema is verdeeld in twee deelgebieden: A (opsporing, inclusief vooronderzoek) en B (civieltechnisch opsporingsproces).

Een eerste stap in het opsporingsproces wordt doorgaans gevormd door een (historisch) vooronderzoek waarin beoordeeld wordt of een onderzoeksgebied verdacht is op de mogelijke aanwezigheid van conventionele explosieven.

1.2 AANLEIDING

Voor het gebied Bisschop Balderikstraat en omgeving is een voorontwerpbestemmingsplan gemaakt. Dit bestemmingsplan is een uitwerking van het Masterplan Stationspark Oldenzaal Centraal. Het voorontwerpbestemmingsplan gaat over het gebied Bisschop Balderikstraat dat wordt begrensd door de spoorlijn, de Helmichstraat, de Stakenbeek en de Burgemeester Wallerstraat/Spoorstraat. Het grootste gedeelte van dit gebied krijgt de functie "wonen" in combinatie met dienstverlening/detailhandel of een zakelijke bestemming.³

In het kader van het opstellen van een nieuw bestemmingsplan voor het gebied en het uitvoeren van onderzoeken en werkzaamheden, is het noodzakelijk dat in beeld wordt gebracht of ter plaatse mogelijk conventionele explosieven in de bodem aanwezig zijn. In opdracht van de gemeente Oldenzaal heeft ECG dit onderzoek uitgevoerd. De locatie en een beschrijving van het

¹ Arbobesluit, artikel 4.10, lid 2 (Jo Art. 4.17) van de Arboregeling.

² Werkveldspecifiek certificatieschema voor het Systeemcertificaat Opsporen Conventionele Explosieven (WSCS-OCE, 2012, versie 1) Gepubliceerd in: *Staatscourant 2012 nr. 4230* (Den Haag 2012) 106-144. Het WSCS-OCE heeft betrekking op het opsporen van conventionele explosieven die in de (water)bodem zijn achtergebleven tijdens de Eerste en Tweede Wereldoorlog.

³ Informatie afkomstig van www.oldenzaal.nl (geraadpleegd maart 2013).

onderzoeksgebied zijn opgenomen in *paragraaf 1.6*. Deze bureaustudie is uitgevoerd conform de offerte van 28 januari 2013 met kenmerk “117-013” en het vigerende WSCS-OCE.

1.3 DOEL VAN HET VOORONDERZOEK

Het onderzoeksdoel en de te volgen werkwijze betreffende een vooronderzoek zijn in het WSCS-OCE als volgt omschreven:

‘Het vooronderzoek heeft tot doel om te beoordelen of er indicaties zijn dat binnen het onderzoeksgebied CE aanwezig zijn, en zo ja, om het verdachte gebied in horizontale en verticale dimensie af te bakenen. Het vooronderzoek bestaat uit zowel het inventariseren als beoordelen (analyseren) van bronnenmateriaal en resulteert in een rapportage en een (eventueel daarbij behorende) CE Bodembelastingskaart.’⁴

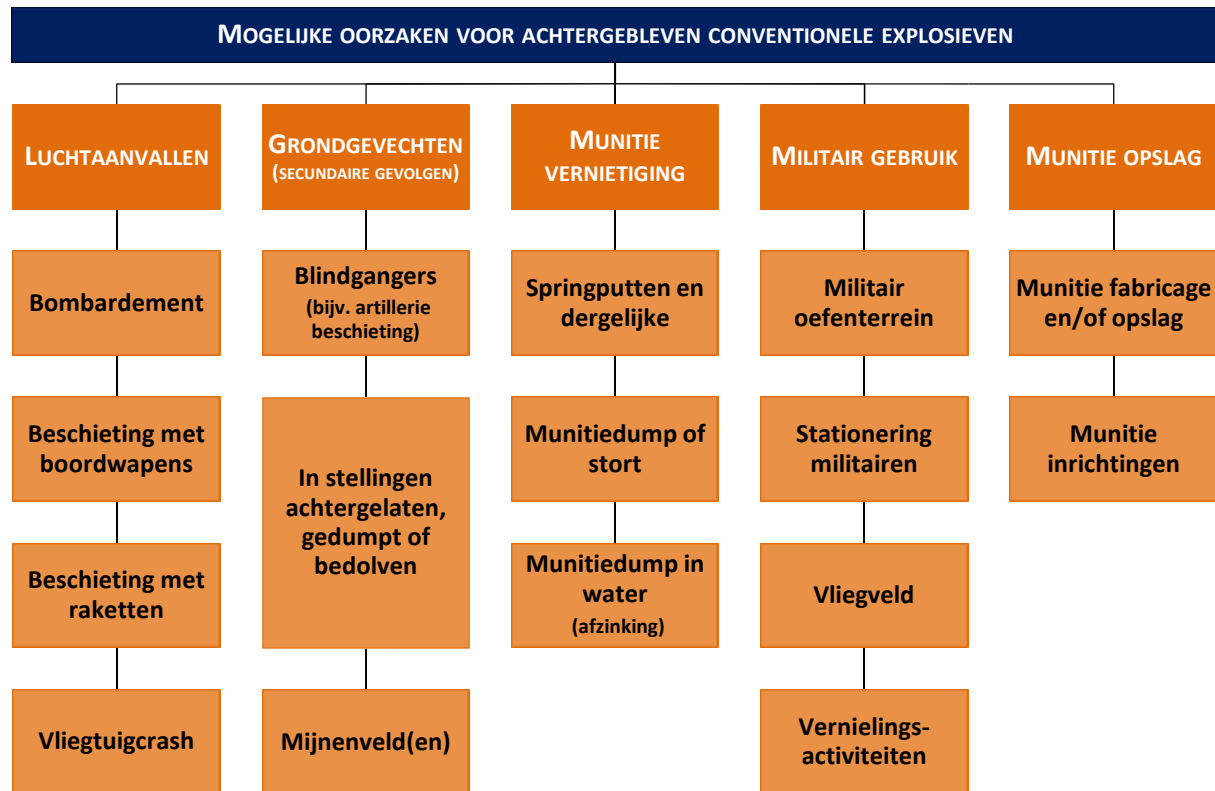
Het uitgangspunt van deze studie is het verkrijgen van een, door middel van het verzamelen en verwerken van relevant historisch feitenmateriaal, gefundeerd antwoord op de volgende drie kernvragen:

1. Is het onderzoeksgebied of een deel hiervan betrokken geweest bij oorlogshandelingen (indicaties) en is er daardoor sprake van een verhoogd risico op het aantreffen van conventionele explosieven oftewel van VERDACHT gebied?
2. Zijn er gebeurtenissen (contra-indicaties) die een aanwijzing vormen dat een (mogelijk verdacht) gebied of een deel hiervan als ONVERDACHT kan worden aangemerkt?
3. Indien er sprake is van VERDACHT gebied wat is dan de (sub)soort, hoeveelheid en verschijningsvorm van de vermoede conventionele explosieven?

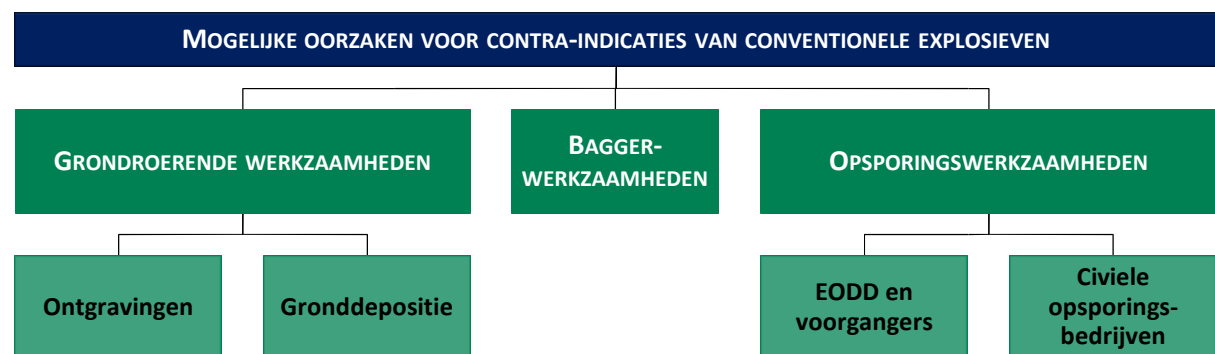
De resultaten van de bureaustudie zijn onder te verdelen naar: geografisch herleidbare gebeurtenissen met informatie die een aanwijzing vormen dat het gebied VERDACHT is op conventionele explosieven (indicaties) of geografisch herleidbare gebeurtenissen die een aanwijzing vormen dat het gebied als ONVERDACHT kan worden aangemerkt (contra-indicaties).

⁴ WSCS-OCE, 126. Indien het onderzoeksgebied als ONVERDACHT gekwalificeerd dient te worden, wordt de “CE bodembelastingskaart” vervangen door een “Historische resultatenkaart”.

Oorlogshandelingen (in dit geval gebeurtenissen die tot de mogelijke aanwezigheid van conventionele explosieven leiden) kunnen over het algemeen onderverdeeld worden naar een bepaald(e) oorzaak of scenario, zoals in het navolgend overzicht is weergegeven.

Gebeurtenissen die mogelijk geleid hebben tot het uit de bodem verwijderen van conventionele explosieven (contra-indicaties) kunnen over het algemeen onderverdeeld worden naar een bepaald(e) oorzaak of scenario, zoals hieronder is weergegeven.

1.4 BRONNEN

Bij het bronnen- en indicatieonderzoek dienen volgens het WSCS-OCE een aantal bronnen verplicht te worden geraadpleegd. In het navolgende overzicht staat schematisch weergegeven welke bronnen dit zijn en of hieraan bij dit onderzoek gehoor is gegeven. Aanvullende bronnen dienen in bepaalde in het certificatieschema vastgelegde situaties te worden gehanteerd. De conclusie VERDACHT wordt bij voorkeur vastgesteld op basis van twee of meer onafhankelijke bronnen.

BRON	RAADPLEGEN		GERAADPLEEGD
	Verplicht	Optioneel	
Literatuur	Y		Ja
Gemeente- en provinciaal archief	Y		Ja
Nederlands Instituut voor Militaire Historie		Y	Nee
Nederlands Instituut voor Oorlogsdocumentatie		Y	Nee
Explosieven Opruimingsdienst Defensie	Y		Ja
Luchtfotocollectie Universiteit Wageningen	Y		Ja
Luchtfotocollectie Topografische Dienst Zwolle	Y		Ja
Luchtfotocollectie The Aerial Reconnaissance Archives (Edinburgh)		Y	Ja
The National Archives (Londen)		Y	Ja
Bundesarchiv-Militararchiv (Freiburg)		Y	Nee
The National Archives (Washington)		Y	Nee
Getuigen		Y	Nee

Tabel 1: Overzicht van geraadpleegde bronnen.

Conform het gestelde in het WSCS-OCE dient er in een aantal gevallen uitgeweken te worden naar de aanvullende bronnen:

Nederlands Instituut voor Oorlogsdocumentatie

De organisatie raadpleegt de literatuurcollectie van het Nederlands Instituut voor Oorlogsdocumentatie indien onvoldoende informatie aanwezig is om een totaalbeeld te vormen van oorlogshandelingen in het onderzoeksgebied.

Nederlands Instituut voor Militaire Historie

De collectie “Duitse verdedigingswerken in Nederland en rapporten van het Bureau Inlichtingen te Londen (1940–1945)” met collectienummer 575 van het Nederlands Instituut voor Militaire Historie dient ten minste te worden geraadpleegd indien uit raadpleging van de verplichte bronnen blijkt dat er indicaties zijn dat Duitse militaire werken in het onderzoeksgebied aanwezig waren tijdens de Tweede Wereldoorlog of dat er indicaties zijn dat grondgevechten hebben plaatsgevonden in de periode mei 1940.

The National Archives Londen/Bundesarchiv-Militararchiv/The National Archives Washington DC

Er dient aanvullend bronnenonderzoek plaats te vinden indien uit raadpleging van de verplichte bronnen blijkt dat er indicaties zijn dat oorlogshandelingen hebben plaatsgevonden, waarbij mogelijk CE in het onderzoeksgebied terecht zijn gekomen, maar er onvoldoende informatie aanwezig is in de Nederlandse archieven en op de geraadpleegde luchtfoto's over:

- De aard van de oorlogshandeling;
- Het aantal en de soort CE dat tijdens de oorlogshandeling is ingezet;
- De inslaglocaties van CE.

Aanvullend onderzoek omvat één of meerdere van de onderstaande buitenlandse archieven:

- The National Archives te Londen;
- Bundesarchiv-Militararchiv te Freiburg;
- The National Archives te Washington DC.

De organisatie dient de keuze voor het te raadplegen archief/de te raadplegen archieven te motiveren in het rapport op basis van het reeds verzamelde bronnenmateriaal.

Wanneer uit het bronnenmateriaal relevante feiten naar voren komen, wordt met behulp van voetnoten en bronvermelding een verwijzing gegeven naar de vindplaats van de betreffende passages, afbeeldingen of documenten zodat alle gegevens desgewenst verifieerbaar zijn.⁵

Deze rapportage omvat (naast de eerder genoemde zaken):

- Aanleiding van het vooronderzoek;
- Omschrijving en doelstelling van de opdracht;
- Begrenzing van het onderzoeksgebied;
- Beschrijving van de uitvoering van het onderzoek (inclusief betrokken personen);
- Verantwoording van het bronnenmateriaal (inclusief bronverwijzing);
- Resultaten van de beoordeling van het bronnenmateriaal;
- Beschrijving leemten in kennis.

Als er aanwijzingen worden achterhaald dat het onderzoeksgebied betrokken is geweest bij oorlogshandelingen en er geen sprake is van relevante contra-indicaties dan zal de uiteindelijke afbakening van het verdachte gebied in zowel horizontale (indien mogelijk aan de hand van bijlage 3 uit het WSCS-OCE⁶) als verticale zin plaatsvinden (indien de in het WSCS-OCE weergegeven vereiste parameters aanwezig zijn).

1.5 BETROKKEN PERSONEN

Het onderzoeksteam voor het vooronderzoek bestaat uit meerdere medewerkers van ECG met diverse opleidingen en vakgebieden. Hoewel in de geldende regels geen ervarings- en opleidingseisen zijn gesteld aan de uitvoerende van een vooronderzoek naar het risico op het

⁵ ECG hanteert hiervoor de methodiek van onderzoek, annotatieregels en richtlijnen conform de systematiek van: P. de Buck e.a., *Zoeken en schrijven. Handleiding bij het maken van een historisch werkstuk* (Rijswijk 1992)

⁶ Deze bijlage wordt gebruikt om te bepalen of bepaalde oorlogshandelingen een indicatie vormen voor de aanwezigheid van CE (verdacht of onverdacht) en voor de horizontale afbakening van het verdachte gebied. Hiervan mag alleen gemotiveerd van worden afgeweken.

aantreffen van achtergebleven explosieven, stelt ECG deze eisen wel aan haar onderzoekers. Het basisteam dat het vooronderzoek daadwerkelijk uitvoert en rapporteert, bestaat uit academisch geschoolde historici. Reden voor deze opleidingseis van ECG is het feit dat academisch geschoolde historici gespecialiseerd zijn in het vergaren, selecteren en beoordelen van relevant (feiten)materiaal en staat zijn deze op een duidelijke manier te rapporteren. Het onderscheiden van hoofd- en bijzaken is daarbij van essentieel belang.

De afdeling vooronderzoek van ECG bestaat derhalve uit:

Dhr. drs. H.M.P.J. van der Burgt - vooronderzoeker

Dhr. B.B.F. van de Camp MA - vooronderzoeker

Dhr. G.A.J. van Gurp BA - vooronderzoeker

Dhr. drs. T. Kleuters - vooronderzoeker

Bovenstaande academisch geschoolde historici kunnen op civieltechnisch en munitietechnisch gebied worden geadviseerd door meerdere functionarissen die bij ECG in dienst zijn.

1.6 ONDERZOEKSGBIED

Het onderzoeksgebied “Bisschop Balderikstraat Oldenzaal” is gelegen ten zuiden van de spoorlijn en wordt omsloten door de Spoorstraat, de Helmichstraat en het Stakenbeekpad. Het door ECG berekende oppervlakte van het gebied bedraagt circa 8,3 hectare. Binnen het onderzoeksgebied staan diverse bedrijfshallen en kantoorgebouwen, afgewisseld door woonhuizen en onbebouwde percelen.

Figuur 1: Overzicht van het onderzoeksgebied “Bisschop Balderikstraat”. Verwerking in ArcGIS 10.1.

2 HET INDICATIE ONDERZOEK

2.1 OPZET INDELING

In dit hoofdstuk wordt ten eerste een inventarisatie uitgevoerd naar bij ECG bekende gegevens omtrent eerder uitgevoerd(e) onderzoek(en) naar de aanwezigheid van conventionele explosieven in of nabij het onderzoeksgebied.⁷ Vervolgens worden op basis van literatuuronderzoek de oorlogshandelingen die relevant zijn voor de mogelijke aanwezigheid van conventionele explosieven inclusief datum in de rapportage chronologisch weergegeven. De achterhaalde oorlogshandelingen worden eventueel individueel verder uitgewerkt aan de hand van literatuur en gegevens uit diverse archieven.⁸ Daarna zullen vanuit een combinatie van bronspecifieke en historische benadering de luchtfoto's uit de Tweede Wereldoorlog geanalyseerd worden. Tot slot worden de eventueel achterhaalde naoorlogse ruimingen van conventionele explosieven in beeld gebracht.

2.2 REEDS UITGEVOERDE RAPPORTAGES

Conform de proceseisen vooronderzoek zoals opgenomen in het WSCS-OCE, heeft ECG een inventarisatie gemaakt van reeds uitgevoerde rapportages door zowel ECG als derden. De onderstaande rapportages zijn bij het opstellen van deze bureaustudie geraadpleegd. Indien er in deze bureaustudie gebruik wordt gemaakt van gegevens uit deze rapportages dan wordt er met een voetnoot naar de betreffende rapportage verwezen.

Rapportage(s) Explosive Clearance Group

ECG heeft in het verleden geen bureaustudie(s) uitgevoerd die relevant zijn voor het huidige onderzoek.

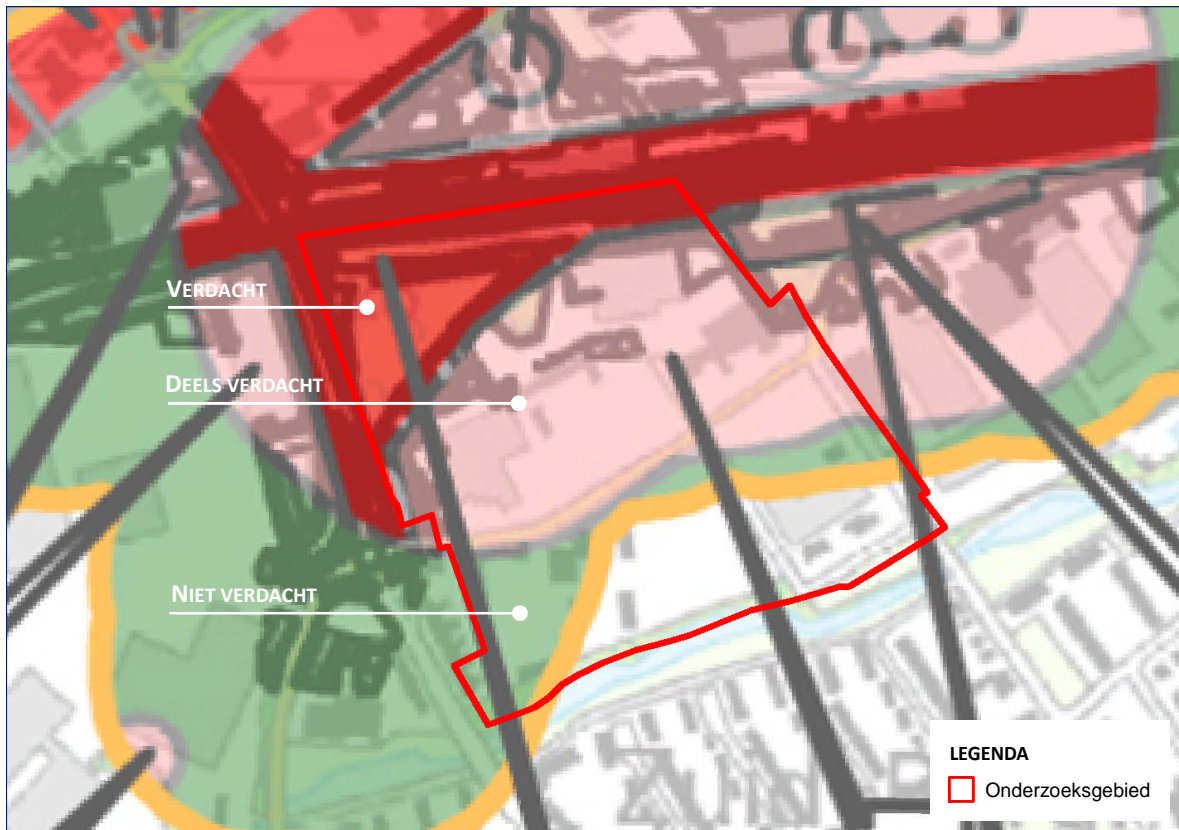
Rapportage(s) derden

- T&A Survey, *Historisch vooronderzoek naar de aanwezigheid van niet gesprongen conventionele explosieven ter plaatse van station en emplacement Oldenzaal* (versie 3.0; Amsterdam 2012)

Het onderzoeksgebied "Bisschop Balderikstraat" is reeds gedeeltelijk meegenomen in het kader van het landelijk explosievenonderzoek dat T&A Survey (Hierna: T&A) in opdracht van Prorail heeft uitgevoerd (*figuur 2*). Uit de concluderende CE bodembelastingkaart van dat onderzoek kan worden afgelezen dat volgens T&A het noordwestelijk deel van het huidige onderzoeksgebied als "verdacht" beschouwd dient te worden, het centrale deel als "deels verdacht" en het zuidelijk deel als "onverdacht".

⁷ Onder onderzoek wordt door ECG bij voorkeur verstaan: een (opsporings)onderzoek uitgevoerd volgens de regels van de voormalige Beoordelingsrichtlijn Opsporing Conventionele Explosieven (BRL-OCE) of het vigerende WSCS-OCE.

⁸ Bij het raadplegen van het gemeentelijk en provinciaal archief worden naargelang het gestelde in het WSCS-OCE tenminste de stukken van de Luchtbeschermingsdienst (LBD), de stukken over aangetroffen/geruimde explosieven en de oorlogsschaderapporten doorgenomen. Mochten er nieuwe indicaties omtrent oorlogshandelingen uit deze stukken naar voren komen dan wordt dit apart vermeld.

Figuur 2: Detail van de CE bodembelastingkaart uit het onderzoek van T&A. Het huidige onderzoeksgebied is over deze kaart geprojecteerd.

De kwalificaties “verdacht” en “deels verdacht” zijn voornamelijk vastgesteld naar aanleiding van het vermeende neerkomen van een bom aan de Parallelstraat nabij het slachthuis.⁹ De basis voor deze kwalificaties wordt gevormd door twee bronnen: de publicatie *Oldenzaal in de Tweede Wereldoorlog* uit 1980 van G. Weustink waarin wordt gesteld dat er een bom valt nabij het slachthuis en luchtfoto’s met daarop kraters waaruit blijkt ‘dat er bij het station wel degelijk bommen zijn afgeworpen’.¹⁰

Aangezien het onderzoek van T&A zich niet specifiek richt op het huidige onderzoeksgebied, het niet strikt conform de vigerende regels uit het WSCS-OCE is opgesteld en bovendien niet of nauwelijks ingaat op de consequentie van eventuele naoorlogse bodemingrepen in het gebied, is besloten om de onderzoeksresultaten te evalueren en verifiëren. Resultaten uit de studie van T&A zullen derhalve alleen opgenomen worden indien deze na evaluatie feitelijk zijn te onderbouwen.

⁹ T&A Survey, *Historisch vooronderzoek naar de aanwezigheid van niet gesprongen conventionele explosieven ter plaatse van station en emplacement Oldenzaal* (versie 3.0; Amsterdam 2012) 30.

¹⁰ T&A, *Historisch vooronderzoek Oldenzaal*, 29.

2.3 INDICATIES AFKOMSTIG UIT GERAADPLEEGDE LITERATUUR

Om een eerste indruk te krijgen van mogelijk relevante oorlogshandelingen in en nabij het onderzoeksgebied heeft ECG onder meer de onderstaande locatiespecifieke literatuur geraadpleegd. Een compleet overzicht van geraadpleegde literatuur is opgenomen in *hoofdstuk 7*.

- C. Cornelissen, *Van grasmat tot Fliegerhorst* (Oldenzaal 1998)
- T. Eversteijn, *Bombardementen en verongelukte vliegtuigen in de periode 10 mei 1940 – 5 mei 1945* (niet gepubliceerd).
- G.J.I. Kokhuis, *Twente in de Tweede Wereldoorlog* (Enschede 1993)
- G.J.J.W. Weustink, *Oldenzaal in de Tweede Wereldoorlog* (Enschede 1980)

Op basis van de aangehaalde literatuur zijn de navolgende indicaties (*tabel 2*) achterhaald.¹¹ De indicaties zijn geselecteerd naar aanleiding van de locatieomschrijvingen. Indien deze niet specifiek tot een bepaald gebied zijn te herleiden, wordt getracht middels aanvullend archief- en luchtfoto onderzoek tot een meer exacte plaatsbepaling te komen.

DATUM	GEBEURTENIS
7/8 juli 1941	Bombardement op Oldenzaal. Getroffen werd het ziekenhuis, Haerstraat, omgeving van het station en de Kastanjestraat. Het betrof hier een noodafworp van drie brandbommen, welke alle onschadelijk werden gemaakt door ze met zand af te dekken. ¹²
3 oktober 1944	Bombardement met vier bommen op Oldenzaal. Drie bommen vallen bij de Leemsteeg. Nabij het slachthuis aan de Parallelstraat valt één bom. Een kantoorgebouw van het abattoir loopt schade op. ¹³
6 november 1944	Lancaster Mk LM742 PG- van het No.619 squadron stort neer te Oldenzaal. ¹⁴
7 oktober 1944	Bombardement op Oldenzaal. Getroffen werd het station. ¹⁵
19 november 1944	Bombardement met twee bommen op Oldenzaal. Getroffen werd het station Eén van de afgeworpen bommen ontploft. ¹⁶
2/3 maart 1945	Bombardement op Oldenzaal. ¹⁷
30 maart 1945	Aanval op Oldenzaal. Vlakbij de overweg in de Leemsteeg laten jachtbommenwerpers een dertien projectielen vallen. Een goederenloods loopt enige schade op, alsmede twee woningen die vlak voor de overweg staan aan de kant van de Haerstraat. ¹⁸

Tabel 2: Overzicht achterhaalde indicaties naar aanleiding van de geraadpleegde literatuur.

De hierboven achterhaalde gebeurtenissen, zullen middels archiefonderzoek en luchtfoto interpretatie in de navolgende paragrafen verder uitgewerkt worden.

¹¹ Omdat in het boek van Eversteijn geen bronvermelding hanteert, is het niet met zekerheid vast te stellen waarop de door hem omschreven gebeurtenissen zijn gebaseerd. Uit de omschrijving die hij hanteert met betrekking tot gebeurtenissen in Oldenzaal, kan echter met grote waarschijnlijkheid worden vastgesteld dat veel van de gebeurtenissen afkomstig zijn uit het boek van Weustink. Evenals bij Eversteijn ontbreekt bij Weustink bronvermelding.

¹² Eversteijn, T., *Bombardementen en verongelukte vliegtuigen in de periode 10 mei 1940 - 5 mei 1945* (niet gepubliceerd) 701 en Weustink, G.J.J.W., *Oldenzaal in de Tweede Wereldoorlog* (Enschede 1980), 57.

¹³ Eversteijn, *Bombardementen en verongelukte vliegtuigen*, 2232 en Weustink, *Oldenzaal*, 201.

¹⁴ Eversteijn, *Bombardementen en verongelukte vliegtuigen*, 2322.

¹⁵ Ibidem, 2248.

¹⁶ Weustink, *Oldenzaal*, 203 en Eversteijn, *Bombardementen en verongelukte vliegtuigen*, 2339.

¹⁷ Eversteijn, *Bombardementen en verongelukte vliegtuigen*, 2529.

¹⁸ Eversteijn, *Bombardementen en verongelukte vliegtuigen*, 2579 en Weustink, *Oldenzaal*, 233.

2.4 Indicaties afkomstig uit geraadpleegde archieven

ECG heeft in het stadsarchief van Oldenzaal en in het Historisch Centrum Overijssel verschillende archieven geraadpleegd. Een overzicht van de geraadpleegde archieven is opgenomen in *bijlage 1*. In deze paragraaf worden de resultaten van het archiefonderzoek per reeds achterhaalde gebeurtenis behandeld. Indien er op basis van het archiefonderzoek aanvullende gebeurtenissen worden achterhaald, dan worden deze apart beschreven.

- 7/8 juli 1941

In het dagrapport van de Luchtbeschermingsdienst wordt om 2.05 uur gemeld: 'Vermoedelijk brand in het dagsanatorium achter het ziekenhuis (brandbom naast het ziekenhuis en op de Haerstraat gevallen)'.¹⁹ Van de brandbom die in de Kastanjestraat terecht zou zijn gekomen, wordt geen melding gemaakt. Op basis van de geraadpleegde literatuur en het aanvullend archiefonderzoek kan niet geconcludeerd worden dat er brandbommen binnen het onderzoeksgebied terecht zijn gekomen.

- 3 oktober 1944

De aangehaalde melding in de geraadpleegde literatuur dat er een bom nabij het slachthuis is gevallen, wordt door verschillende bronnen weersproken. In het rapport van T&A wordt hieraan reeds aandacht besteed. In verband met deze gebeurtenis heeft T&A een ooggetuige geïnterviewd. Deze ooggetuige verklaarde:

'Ik woonde ten tijde van de oorlog bij de (huidige) kruising Bisschop Balderikstraat/ Spoorstraat, vlak achter het toenmalige slachthuis. Ik kan mij niet herinneren dat er ooit een bom is gevallen/bombardementen zijn geweest bij het voormalige slachthuis dan wel bij het station. Ook mijn ouders hebben later verteld dat er nooit bommen zijn gevallen in het gebied.'²⁰

In het rapport van de Luchtbeschermingsdienst wordt met betrekking tot het 'bombardement' het volgende gemeld: '22.40 [uur] Bommen op het stationemplacement.'²¹ Deze opmerking betreft de drie bommen die volgens de literatuur zijn neergekomen bij de Leemsteeg. In *paragraaf 2.5* worden op basis van luchtfoto interpretatie de exacte locaties van deze inslagen vastgesteld. Met betrekking tot het slachthuis is in het rapport van Luchtbeschermingsdienst geen notitie opgenomen.

- 7 oktober 1944

De Luchtbeschermingsdienst maakt voor deze dag melding van twee bombardementen, maar geen van beide heeft betrekking op het station te Oldenzaal.²² In de het dagrapport van de politie

¹⁹ Meldingen uitkijkpost Luchtbeschermingsdienst 17-05-1940 – 15-04-1945, Stadsarchief Oldenzaal (SO), Gemeentebedrijven 1918-1987, inv. nr. 464.

²⁰ T&A, *Historisch vooronderzoek Oldenzaal*, 25.

²¹ Meldingen uitkijkpost Luchtbeschermingsdienst 17-05-1940 – 15-04-1945, SO, Gemeentebedrijven 1918-1987, inv. nr. 464.

²² Meldingen uitkijkpost Luchtbeschermingsdienst 17-05-1940 – 15-04-1945, Stadsarchief Oldenzaal (SO), Gemeentebedrijven 1918-1987, inv. nr. 464.

is voor deze datum onder meer het volgende genoteerd: '14.55 [uur] Einde luchtalarm. In deze gemeente geen ongevallen.²³ Er dient derhalve geconcludeerd te worden dat deze indicatie niet feitelijk onderbouwd kan worden op basis van de geraadpleegde archieven.

- 6 november 1944

Er zijn met betrekking tot het neerkomen van de Lancaster in de geraadpleegde archieven geen aanvullende gegevens achterhaald.

- 19 november 1944

De Luchtbeschermingsdienst meldt deze dag: '8.22 [uur] Uit een jager is iets afgeworpen in de richting station.'²⁴ In het politierapport wordt deze dag het volgende gemeld:

'8.50u Tusschen Leemsteeg en Haerstraat op het plantsoen een bom ontploft. Een "blindganger" ligt op enige afstand van de goederenloods op ongeveer 100 meter van de ontplofte bom/ Beide bommen liggen op "Weermachtterrein". Geen burgergewonden.'²⁵

Nog diezelfde dag werden maatregelen getroffen om te voorkomen dat zich verdere ongelukken met het niet ontplofte projectiel zouden voordoen:

13.30 [uur] Op last van den Korpschef moet degene die met buitendienst belast is, contrôle houden op de toegangswegen: Oranjestraat en Leemsteg bij de Haerstraat en Leemsteeg bij den spoorwegovergang Zuidzijde. Aldaar staan posten van de Luchtbeschermingsdienst en zoolang de blindganger, die naast de goederenloods bij de spoorrails ligt, aldaar nog aanwezig is, moeten deze posten gehandhaafd blijven, opdat het publiek daar niet kome.'²⁶

Een dag later is de blindganger onschadelijk gemaakt: '10.15 [uur] Blokhoofd (...) deelt mede dat de posten bij de onontplofte bom ingerukt zijn, aangezien deze door de "Feuerwerkers" onschadelijk gemaakt is.'²⁷

- 2/3 maart 1945

Er zijn met betrekking tot het bombardement in de geraadpleegde archiefstukken geen aanvullende gegevens achterhaald.

- 30 maart 1945

De Luchtbeschermingsdienst meldt om 13.50uur: 'Nabij het station zijn eenige bommen afgeworpen.'²⁸ Er zijn geen aanvullende gegevens met betrekking tot deze gebeurtenis achterhaald.

²³ Dagrapporten Politie okt. 44 – nov. 44, SO, Gemeentebedrijven 1918-1987, inv. nr. 1040.

²⁴ Meldingen uitkijkpost Luchtbeschermingsdienst 17-05-1940 – 15-04-1945, Stadsarchief Oldenzaal (SO), Gemeentebedrijven 1918-1987, inv. nr. 464.

²⁵ Dagrapporten Politie okt. 44 – nov. 44, SO, Gemeentebedrijven 1918-1987, inv. nr. 1040.

²⁶ Ibidem.

²⁷ Ibidem.

²⁸ Meldingen uitkijkpost Luchtbeschermingsdienst 17-05-1940 – 15-04-1945, Stadsarchief Oldenzaal (SO), Gemeentebedrijven 1918-1987, inv. nr. 464.

Uit de archiefstukken is verder gebleken dat er sprake is van schade aan het slachthuis ten gevolge van: 'het ontploffen van granaten op 4 mei 1944 en October 1944' (figuur 3).²⁹

MINISTERIE VAN FINANCIËN															
<p>GENERALE THESAURIE Dienst der Rijksbegroting Afdeling Financiën Publiekrechtelijke Lichamen</p> <p style="text-align: right;">6 NOV. 1954</p> <div style="border: 1px solid black; padding: 2px; width: fit-content;"> <p>Bureau Financiering Wederopbouw</p> </div> <p>O.P. No <u>667/12122/3.5</u></p>	<p style="text-align: right;">'s-Gravenhage, 29 October 1954. Alexanderstraat 15 Verzonden op 5 NOV 1954</p> <p>Reg. No. De Minister van Financiën; Beschikkende op een ter zake tijdig gedaan verzoek; Gelet op de Wet Financiering Wederopbouw Publiekrechtelijke Lichamen en haar uitvoeringsbeschikkingen;</p> <p style="text-align: center;">BESLUIT:</p> <p style="text-align: center;">de volgende VERGOEDING toe te kennen:</p> <table border="1" style="width: 100%; border-collapse: collapse;"> <tr> <td style="width: 40%; padding: 2px;">Naam van het lichaam, aan hetwelk de vergoeding wordt toegekend</td> <td style="padding: 2px;">Gemeente OLDENZAAL.</td> </tr> <tr> <td style="padding: 2px;">Bestemming en plaatselijke ligging van het goed, in verband waarmede de vergoeding wordt toegekend</td> <td style="padding: 2px;">Slachthuis met laboratorium, kantoor, winkel, en 2 woningen. Parallelstraat 8-10-12-14.</td> </tr> <tr> <td style="padding: 2px;">Omschrijving der schade</td> <td style="padding: 2px;">Schade als gevolg van het ontploffen van granaten op 4 Mei 1944 en October 1944.</td> </tr> <tr> <td style="padding: 2px;">Bedrag der VERGOEDING</td> <td style="padding: 2px;">Negenhonderd zes en dertig gulden zes en tachtig cent.</td> </tr> <tr> <td style="padding: 2px;">a. Schade geen schade aan goederen zijnde</td> <td style="padding: 2px;">f ---,---</td> </tr> <tr> <td style="padding: 2px;">b. Schade aan onroerend goed</td> <td style="padding: 2px;">f 936,86</td> </tr> <tr> <td style="padding: 2px;">c. Schade aan roerend goed</td> <td style="padding: 2px;">f ---,--- f 936,86</td> </tr> </table>	Naam van het lichaam, aan hetwelk de vergoeding wordt toegekend	Gemeente OLDENZAAL.	Bestemming en plaatselijke ligging van het goed, in verband waarmede de vergoeding wordt toegekend	Slachthuis met laboratorium, kantoor, winkel, en 2 woningen. Parallelstraat 8-10-12-14.	Omschrijving der schade	Schade als gevolg van het ontploffen van granaten op 4 Mei 1944 en October 1944.	Bedrag der VERGOEDING	Negenhonderd zes en dertig gulden zes en tachtig cent.	a. Schade geen schade aan goederen zijnde	f ---,---	b. Schade aan onroerend goed	f 936,86	c. Schade aan roerend goed	f ---,--- f 936,86
Naam van het lichaam, aan hetwelk de vergoeding wordt toegekend	Gemeente OLDENZAAL.														
Bestemming en plaatselijke ligging van het goed, in verband waarmede de vergoeding wordt toegekend	Slachthuis met laboratorium, kantoor, winkel, en 2 woningen. Parallelstraat 8-10-12-14.														
Omschrijving der schade	Schade als gevolg van het ontploffen van granaten op 4 Mei 1944 en October 1944.														
Bedrag der VERGOEDING	Negenhonderd zes en dertig gulden zes en tachtig cent.														
a. Schade geen schade aan goederen zijnde	f ---,---														
b. Schade aan onroerend goed	f 936,86														
c. Schade aan roerend goed	f ---,--- f 936,86														

Figuur 3: Detail van het schadeformulier van 29 oktober 1954 waarin de oorzaak van de schade aan het slachthuis wordt omschreven.

2.5 LUCHTFOTO INTERPRETATIE

Luchtfoto's uit de Tweede Wereldoorlog kunnen in een aantal gevallen een bruikbare bron vormen bij het vergaren van informatie betreffende de mogelijke aanwezigheid van conventionele explosieven. Het primaire doel van het interpreteren van luchtfoto's is het vaststellen of een gebied zichtbaar betrokken is geweest bij oorlogshandelingen. Met andere woorden: zijn er sporen waarneembaar van kraters, stellingen (militaire werken), vernielde of beschadigde bebouwing en

²⁹ Schademeldingen Tweede Wereldoorlog, SO, Archief secretarie 1951-1989, inv. nr. n.b. Hoewel het schadeformulier dat wordt geciteerd om de oorzaak van de schade te beschrijven dateert uit 1954, was de schademelding reeds kort na de oorlog gedaan. In tegenstelling tot hetgeen op pagina 29 van het rapport van T&A wordt aangehaald, kan er niet worden gesteld dat het document als 'minder betrouwbaar' moet worden gezien omdat er zoveel tijd tussen de gebeurtenis en de melding ervan heeft gezeten.

andere oorloggerelateerde handelingen. Ten gevolge van deze constatering kan een inschatting worden gemaakt of er een verhoogde kans bestaat op het aantreffen van achtergebleven conventionele explosieven. Als er op de foto's sprake is van zichtbare oorlogshandelingen kan dit leiden tot lokalisering van verdachte gebieden. Een indicatie die visueel middels luchtfoto interpretatie is vastgesteld, wordt door ECG beschouwd als voldoende feitelijk onderbouwd en kan derhalve zonder verificatie met een tweede bron als uitgangspunt bij de afbakening van verdacht gebied dienen. Daarnaast kunnen indicaties, welke op basis van archief- en literatuuronderzoek zijn achterhaald, met behulp van luchtfoto's exacter worden bepaald hetgeen tot een nauwkeurigere lokalisering van verdachte gebieden kan leiden. Tenslotte kunnen middels luchtfoto interpretatie eventuele naoorlogse contra-indicaties in beeld worden gebracht.

2.5.1 GRENZEN AAN LUCHTFOTO INTERPRETATIE

Het hanteren van luchtfoto's bij explosievenonderzoek wordt sterk beïnvloed door een aantal kwaliteits- en randvoorwaarden:

- Beschikbaarheid van luchtfoto's van het gebied;
- Opnamedata;
- Beeldkwaliteit;
- Opnamehoogte (schaal);
- Beschikbare neveninformatie (bijv. bombardements- en aanvalsdta);
- Ondersteunende technische mogelijkheden (bijv. analoge of digitale interpretatiesystemen);
- Ervaring van het uitvoerende personeel met interpreteren/analyseren.

Daarnaast blijft een luchtfoto een momentopname van een situatie die bijvoorbeeld een week, een maand of een jaar later totaal anders zou kunnen zijn. Het is goed denkbaar dat een bomkrater of een loopgraaf op de ene foto wel, maar op een eerdere of latere luchtfoto niet meer zichtbaar is. Tussentijdse herstel- en/of dempwerkzaamheden kunnen een vertekend beeld geven. Bovendien kunnen bijvoorbeeld jaargetijden, schaduwwerking, wolken, puin, begroeiing en water een belemmerend effect hebben op het ontlenen van gegevens aan luchtfotografie. Ter compensatie van dergelijke belemmeringen hanteert ECG luchtopnamen van verschillende data.

2.5.2 UITVOERING LUCHTFOTO INTERPRETATIE

Voor dit onderzoek is een inventarisatie uitgevoerd van beschikbare luchtopnamen in de luchtfotocollecties van Wageningen University, de Topografische Dienst te Zwolle en The Aerial Reconnaissance Archives te Edinburgh (Schotland). Van de in deze archieven beschikbare luchtfoto's van het onderzoeksgebied zijn de navolgende opnamen (*tabel 3* en *figuur 4* op de volgende pagina) naar de huidige topografie georeferereerd en geïnterpreteerd op indicaties van oorlogshandelingen.

DATUM	SORTIE NR.	SCHAAL (1:x)	BEELDNUMMERS
12-10-1942	E-367	9.500	4174
04-05-1943	D-490	17.500	3097, 3099
10-04-1944	7-AA-980	18.500	7058, 8055, 8056, 8057
29-05-1944	106G-0601	9.000	3034
03-08-1944	106G-1864	8.000	4323, 4324
15-08-1944	7-2967	7.000	2089, 2090, 2091
06-10-1944	106G-3267	9.000	3009, 3011, 4010, 4011
06-10-1944	400-0241A	16.000	3013, 3014
07-10-1944	106G-3280	19.000	4103, 4104, 4117
02-11-1944	140-1186	16.000	4064
06-11-1944	106G-3502	8.500	4002
19-11-1944	140-1230	27.500	6096
19-11-1944	16-1371	8.000	4108
29-11-1944	7-3636	12.500	4016
29-11-1944	16-1430	23.500	3045
24-12-1944	106G-3884	7.600	3223
15-03-1945	106G-4824	7.600	3159, 3160, 3161
24-03-1945	7-106B	20.000	4017

Tabel 3: Overzicht van gehanteerde opnamen bij de luchtfoto interpretatie.

De plaatsing van luchtopnamen uit de Tweede Wereldoorlog op de huidige topografie wordt door enkele factoren negatief beïnvloed. Door veranderde omstandigheden binnen het onderzoeksgebied, afwijkingen in de opnamen veroorzaakt door de kromming van de aarde en de nauwkeurigheid van de gebruikte ondergrond, ontstaan afwijkingen in de georeferentie. Ter compensatie van dergelijke afwijkingen hanteert ECG een buffer (tolerantie) van 5 meter.

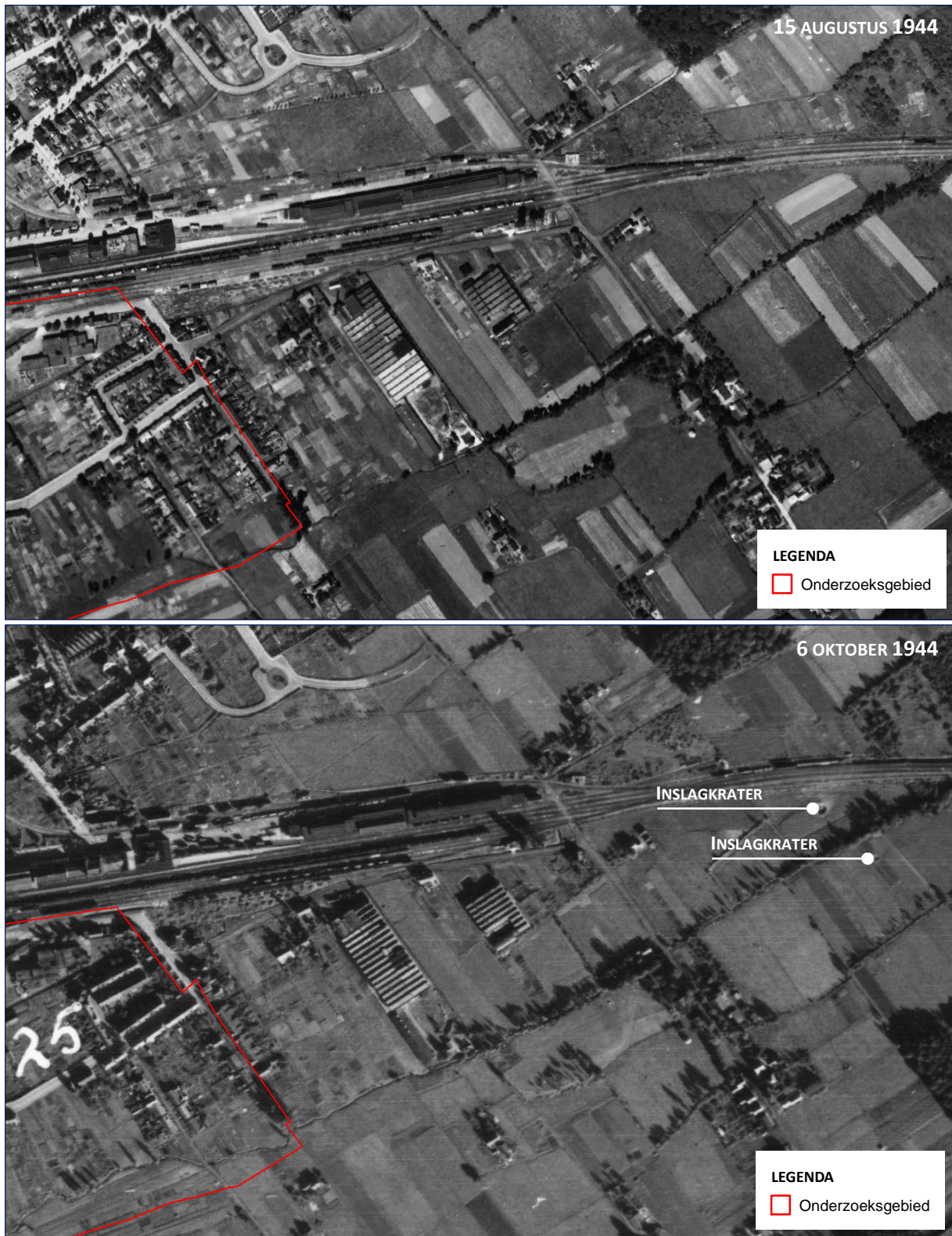
Voor het bepalen van de locaties van de drie brandbommen die op 7/8 juli 1941 in Oldenzaal werden afgeworpen, zijn geen geschikte luchtopnamen beschikbaar of te verkrijgen. De eerste beschikbare opnamen dateren van 16 april 1942, ruim acht maanden na deze gebeurtenis (zie *bijlage 2*). Ook zijn er geen foto's beschikbaar van na 30 maart 1945 waarmee het "bombardement" nabij de Leemsteeg en de Haerstraat in beeld zou kunnen worden gebracht. De opnamen die na deze datum zijn gemaakt, zijn allen van een slechte schaal en dateren van tenminste drie maanden na de gebeurtenis.

Figuur 4: Detail van het overzicht van de geraadpleegde luchtopnamen voor het project “Bisschop Balderikstraat Oldenzaal”.

Zoals in *paragraaf 2.5* reeds aangegeven, wordt hieronder vastgesteld waar de bommen zijn neergekomen die op 3 oktober 1944 bij het stationemplacement zijn afgeworpen. Daartoe is een vergelijking gemaakt van luchtopnamen van 15 augustus en 6 oktober 1944 (*figuur 5*). Middels een vergelijking van deze foto's is vast te stellen dat er tussen deze twee data kraters zijn ontstaan ten oosten van het emplacement. Deze kraters zijn derhalve hoogstwaarschijnlijk het gevolg van het “bombardement” van 3 oktober.

Met de geraadpleegde luchtopnamen van 6 oktober 1944 is het onderzoeksgebied stereoscopisch in beeld gebracht en derhalve driedimensionaal te bestuderen. Er zijn geen indicaties zichtbaar van een bominslag of explosie nabij het slachthuis..

Figuur 5: Detail luchtopnamen van 15 augustus (boven) en 6 oktober 1944 (onder) van het gebied ten oosten van het onderzoeksgebied. Op de onderste foto zijn twee inslagkraters van afwerpmunitie zichtbaar welke afkomstig zijn van het “bombardement” van 3 oktober 1944. Nabij het slachthuis zijn op de opnamen van 6 oktober geen kraters of andere aanwijzingen die duiden op een bominslag waar te nemen.

Met betrekking tot het neerkomen van een Lancaster vliegtuig in Oldenzaal op 6 november 1944 zijn op de geraadpleegde luchtopnamen (van 6 november 1944 en 19 november 1944, run 16-1371) geen sporen in of nabij het onderzoeksgebied aangetroffen.

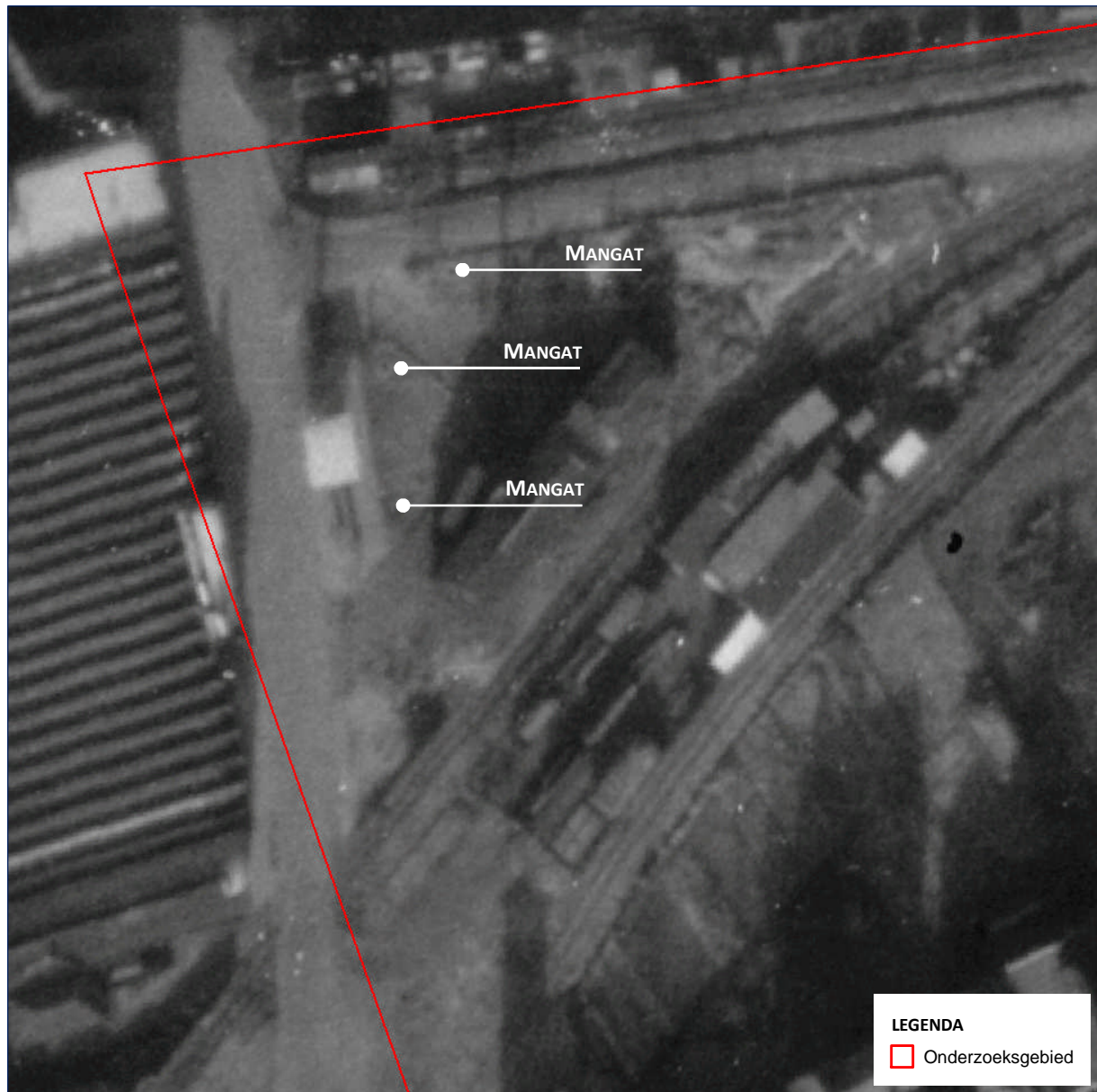
De navolgende afbeelding (*figuur 6*) toont een detail van het gebied tussen het station en de Haerstraat op 2 en 19 november 1944. Op de linker foto zijn nog net de stellingen te herkennen die tussen het spoor en de Haerstraat liggen. De foto van 19 november is van betere kwaliteit waardoor de stellingen beter zichtbaar zijn. Daarnaast is op deze opname de krater te zien van de bom die op 19 november op het plantsoen insloeg en explodeerde.

Figuur 6: Detail van luchtopnamen van 2 november (links) en 19 november 1944 (rechts).

De navolgende afbeelding (*figuur 7*) toont een detail van de noordwestelijke hoek van het onderzoeksgebied. Op deze foto zijn verschillende mangaten te zien. Dit zijn kuilen die vaak nabij (spoor)wegen werden gegraven om bij (lucht)aanvallen snel dekking te kunnen zoeken.

Er zijn op de geraadpleegde luchtopnamen geen verdere aanvullende indicaties van munitie gerelateerde oorlogshandelingen achterhaald binnen het onderzoeksgebied.

Figuur 7: Detail van een luchtopname van 24 december 1944.

2.5.3 RESULTATEN LUCHTFOTO INTERPRETATIE

Naar aanleiding van de uitgevoerde luchtfoto interpretatie kan het volgende gesteld worden:

- De bommen die op 3 oktober 1944 in Oldenzaal zijn afgeworpen, zijn ruim (circa 500 meter) buiten het onderzoeksgebied terecht gekomen.
- Met betrekking tot de neergestorte Lancaster op 6 november zijn geen sporen aangetroffen in of nabij het onderzoeksgebied.
- De twee bommen die op 19 november 1944 in Oldenzaal werden afgeworpen, kwamen beide buiten het onderzoeksgebied terecht.
- Op luchtopnamen van 24 december 1944 zijn binnen het onderzoeksgebied mangaten zichtbaar.

2.6 GEMELDE EN GERUIMDE EXPLOSIEVEN

Een bruikbare bron bij het beantwoorden van de vraag of er in (de directe omgeving van) het onderzoeksgebied vanaf de jaren '70 mogelijk al conventionele explosieven zijn aangetroffen, is het meldingsarchief van de Explosieven Opruimingsdienst Defensie in Rijswijk. In dit archief worden de meldingen bewaard van vermoede explosieven uit de omgeving van het onderzoeksgebied, zoals die bij de EODD tot op heden bekend zijn.³⁰

Van de bij de EODD aanwezige meldingen en ruimingen van vermoede explosieven zijn de rapportages die betrekking hebben op (de omgeving van) het onderzoeksgebied geselecteerd. In het overzicht op de volgende pagina's (*tabel 4*) treft u samenvattingen van de geselecteerde rapportages aan, zoals die momenteel bij de EODD bekend zijn. Een aandachtspunt bij de locatiewijzingen is dat de opgegeven locaties van het aangetroffen explosief over het algemeen gebaseerd zijn op het dichtstbijzijnde adres. Dit kan betekenen dat het gemelde of geruimde object op een locatie (bijvoorbeeld in akkerland achter het vermelde adres) is gevonden, die naderhand slechts bij benadering kan worden aangegeven.

De rapporten van de Explosieven Opruimingsdienst Defensie tonen aan wat er ter plaatse door de EODD is aangetroffen, bijvoorbeeld: explosieven uit de Tweede Wereldoorlog, IED 's (Improvised Explosive Device; zelfgemaakte explosieven) of helemaal geen conventionele explosieven (schroot, etc.). De bevindingen van de EODD bij de meldingen uit de omgeving van het onderzoeksgebied zijn nader geanalyseerd en eveneens in bijgaand overzicht opgenomen. De beschrijvingen van aangetroffen objecten / explosieven en de locatiebeschrijvingen zijn letterlijk overgenomen uit de EODD-rapporten. Toevoegingen door ECG staan aangegeven tussen vierkante haken.

MELDING NR.	DATUM ³¹	LOCATIE	AANGETROFFEN
19710567	30-03-1971	Wilhelminastraat 3, Buro	2 x brisantgranaten van 105mm 2 x brisantgranaten van 75mm 1 x schokbuis
19712478	15-11-1971	Kelvinstraat	18 x brisantgranaten van 10,5cm 17 x brisantpantsergranaten van 10,5cm 2 x kardoezen 10,5cm
19762341	27-07-1976	VZA (Visschedijkseweg 19)	1 x brisantgranaat van 10,5cm
19762385	29-07-1976	ZA (Visschedijkseweg 19)	1 x brisantgranaat van 10,5cm
19763076	19-09-1976	B. Societeitstraat 12	1 x handgranaat (Oud-Hollands)
19770696	20-03-1977	Terlecherstraat 31	1 x rookgranaat 2" mortier
19773473	21-10-1977	Ferdinant Bolstraat 34	1 x deel van een 50kg betonbom 1 x brisantpantsergranaat 37mm
19791746	27-06-1979	Denekamperstraat 32	4 x rookgranaten 2" mortier
19800858	27-03-1980	Steenstraat	1 x brisantpantsergranaat van 2cm
19801650	19-05-1980	ZA (terrein aan de Kelvinstraat)	3 x brisantgranaten van 10,5cm 2 x brisantpantsergranaten van 10,5cm 1 x stalen kogel

³⁰ Om een zo nauwkeurig mogelijk beeld te kunnen schetsen of een gebied bloot heeft gestaan aan een bepaald soort oorlogshandelingen (beschietingen, bombardementen etc.), hanteert ECG een ruimere afbakening rondom het onderzoeksgebied bij het aanvragen van de meldings- en ruimrapporten.

³¹ Meldingsdatum

MELDING NR.	DATUM ³¹	LOCATIE	AANGETROFFEN
19820643	17-03-1982	ZA/VZA Gebied 5 in de Essen	11kg hulzen 10 x brisantgranaten van 20mm 12 x pantsergranaten van 13mm
19821333	22-04-1982	Heideweg 4	Geen explosief
19841137	16-04-1984	Benthamerstraat 65	1 x oefenbrisantgranaat van 30mm
19853382	25-10-1985	Kmar Prinsbenrhardstraat	Rapport niet aangeleverd
19860508	18-03-1986	Zevenblad	Geen explosief
19861500	17-05-1986	Ootmarsumsestraat 57	1 x granaat van 8,8cm met tijdschokbuis
19893423	22-10-1989	Bisschop	Rapport niet aangeleverd
19902571	24-09-1990	Zandhorstlaan 215	1 x handgranaat Mills no.36 1 x klein caliber munitie
19911102	08-05-1991	Langs A1	7 x oefenbrisantgranaten van 20mm 8 x oefenbrisantgranaten van 30mm 1 x pantserbrisantgranaat van 20mm 1 x brisantgranaat van 13mm
19921166	19-05-1992	Sportveld de Bully	11 x oefenbrisantgranaatpatronen van 30mm
19921359	15-06-1992	Waterhamsweg 2	100 stuks klein kaliber munitie en hulzen
19940779	25-04-1994	Bereklaauw 9 (KMar gemeld)	Geen explosief
19941403	29-06-1994	A/d Schapendijk (voetbalveld)	Geen explosief
19942206	18-10-1994	Leeuwerikstraat 17, Oldenzaal	11 x oefenbrisantgranaatpatronen van 30mm
19951877	01-09-1995	Kleibultweg 162	1 x brisantgranaat van 10,5cm met restant ontsteker
19962441	26-11-1996	Nardusbos	1 x brisantgranaat van 10,5cm
19962469	29-11-1996	Het Nardissboer 97	Rapport niet aangeleverd
19971274	06-06-1997	Gasthuisstraat	1 x pantsergranaat 85mm
20001525	11-08-2000	Tankenbergsstraat	2 x brisantgranaten van 7,5cm
20021673	17-10-2002	Recreatiepark Het Hulsbeek, Oude Almeloseweg 11, Oldenzaal	1 x struikeldraadlichtsein
20030188	04-02-2003	Zwartstraat 15	1 x pantsergranaat van 17-ponder
20040186	19-02-2004	Look 111, Oldenzaal	1 x granaatkartets van 7 veld
20080175	09-02-2008	Oude oldenzaalsestraat, Oldenzaal	Geen explosief
20100323	15-03-2010	Alleeweg	1 x brisantgranaat van 7,5cm
20100689	10-05-2010	Henmanweg 13	1 x potje picrinezuur

Tabel 4: Meldingen en ruiming van mogelijke conventionele explosieven in (de omgeving van) het onderzoeksgebied.

Van de gemelde en gevonden explosieven is op basis van de beschikbare gegevens slechts één verwijzing naar een locatie nabij het onderzoeksgebied te herleiden, te weten de vondst van elf oefenbrisantgranaatpatronen van 30mm aan de Leeuwerikstraat 17 (*figuur 8*).

Figuur 8: Locatie waar de EODD in 1994 elf oefenbrisantgranaatpatronen heeft geruimd.

2.7 MIJNENVELDREGISTER

Gedurende de oorlog zijn door de strijdende partijen mijnenvelden ingericht. Deze velden werden voor verschillende doeleinden aangelegd: bescherming, verdediging, het stoppen of desorganiseren van de vijandelijke opmars. Daarnaast werden zogenaamde 'schijnmijnenvelden' aangelegd. Een dergelijk veld bevatte geen explosieven en had ten doel de vijandelijke opmars te vertragen. Het soort (antitank- of antipersoneelmijnen) en aantal gelegde mijnen binnen een mijnenveld was afhankelijk van de functie van het veld.

Na de oorlog zijn de mijnenvelden in Nederland (voor zover bekend) in kaart gebracht in zogenaamde "mijnenboeken". Deze mijnenkaarten zijn in het bezit van de EODD. ECG heeft bij de

EODD navraag gedaan of er voor de onderzoeksgebieden mijnevelden zijn gedocumenteerd. Het antwoord op deze vraag was ontkennend.

2.8 ANALYSE INDICATIES UIT INDICATIE ONDERZOEK

Conform paragraaf 6.5.2 van het WSCS-OCE wordt hieronder per achterhaalde indicatie getracht aan de hand van tenminste twee onafhankelijk en verifieerbare bronnen tot de conclusie VERDACHT of ONVERDACHT te komen.

- 7/8 juli 1941: Bombardement op Oldenzaal

Zowel in de geraadpleegde literatuur als in de achterhaalde archiefstukken wordt gemeld dat de drie brandbommen die deze dag in Oldenzaal worden afgeworpen, buiten het onderzoeksgebied terecht zijn gekomen en bovendien direct onschadelijk zijn gemaakt. Bij het bepalen van het verdacht gebied wordt deze indicatie derhalve niet meegenomen.

- Mei/oktober 1944: Ontploffing van granaten

In een schaderapport van 29 oktober 1954 wordt melding gemaakt van schade aan het 'Slachthuis met laboratorium, kantoor, winkel en 2 woningen' aan de Parallelstraat nummers 8, 10, 12 en 14. Deze schade was het gevolg van het ontploffen van granaten op 4 mei 1944 en oktober 1944. Op basis van de geraadpleegde bronnen is niet vast te stellen wat de achterliggende gebeurtenis bij de melding van 4 mei is.

ECG hanteert het uitgangspunt dat het aangehaalde schaderapport voldoende feitelijk is om bij het bepalen van verdacht gebied als uitgangspunt te dienen. Deze indicatie wordt derhalve meegenomen bij het afbakenen van het verdacht gebied.

- Oktober 1944: bom nabij slachthuis

In de geraadpleegde literatuur (*Weustink, Oldenzaal in de Tweede Wereldoorlog*) wordt gemeld dat er op 3 oktober 1944 een bom nabij het slachthuis terecht is gekomen. Deze melding wordt tegengesproken door een ooggetuige die meldt: 'ik kan mij niet herinneren dat er ooit een bom is gevallen/bombardementen zijn geweest bij het voormalige slachthuis dan wel het station.' Daarnaast is er op luchtopnamen van 6 oktober 1944 geen inslagkrater van afwerpmunitie of schade die op een bominslag duidt nabij het slachthuis waar te nemen. Tenslotte wordt in een schaderapport van 29 oktober 1954 melding gemaakt van 'het ontploffen van granaten' op 4 mei 1944 en in oktober 1944.

Aangezien in het geraadpleegde werk van Weustink bronvermelding ontbreekt, is het bovendien niet mogelijk de uitspraak dat er nabij het slachthuis een bom is gevallen niet te verifiëren. ECG hanteert derhalve het uitgangspunt dat er op 3 oktober 1944 geen bom, maar een granaat nabij het slachthuis is ontploft, hetgeen zowel de melding als de gemelde schade van oktober 1944 zou verklaren.

Omdat het naar aanleiding van het bovenstaande voldoende feitelijk is bewezen dat er binnen of nabij het onderzoeksgebied granaten tot ontploffing zijn gekomen, wordt deze indicatie meegenomen bij het afbakenen van het verdacht gebied.

- 7 oktober 1944: Bombardement op Oldenzaal

In de geraadpleegde literatuur is sprake van een bombardement op Oldenzaal waarbij het station werd getroffen. Deze indicatie kan echter niet middels een tweede bron worden geverifieerd en daarmee feitelijk onderbouwd worden. Bij het bepalen van het verdacht gebied wordt deze indicatie derhalve niet meegenomen.

- 6 november 1944: Crash Lancaster

In de geraadpleegde literatuur is sprake van een crash van een Lancaster te Oldenzaal. Deze indicatie kan echter niet middels een tweede bron worden geverifieerd en daarmee feitelijk onderbouwd worden. Bij het bepalen van het verdacht gebied wordt deze indicatie derhalve niet meegenomen.

- 19 november 1944: Twee bommen bij station

Middels zowel literatuurstudie, archiefonderzoek als luchtfoto interpretatie is vastgesteld dat er nabij het station te Oldenzaal twee bommen zijn neergekomen. Eén van deze bommen is direct ontploft en de tweede bom was een blindganger welke een dag later onschadelijk is gemaakt. Hierdoor kan deze indicatie bij het vaststellen van het verdachte gebied komen te vervallen.

- 24 december 1944: Mangaten

Op luchtopnamen van 24 december 1944 zijn in de noordwestelijke hoek van het onderzoeksgebied mangaten zichtbaar. Omdat ECG het uitgangspunt hanteert dat indicaties naar aanleiding van luchtfoto interpretatie worden achterhaald, voldoende feitelijk zijn, wordt deze indicatie bij het afbakenen van het verdacht gebied meegenomen.

- 2/3 maart 1945: Bombardement op Oldenzaal

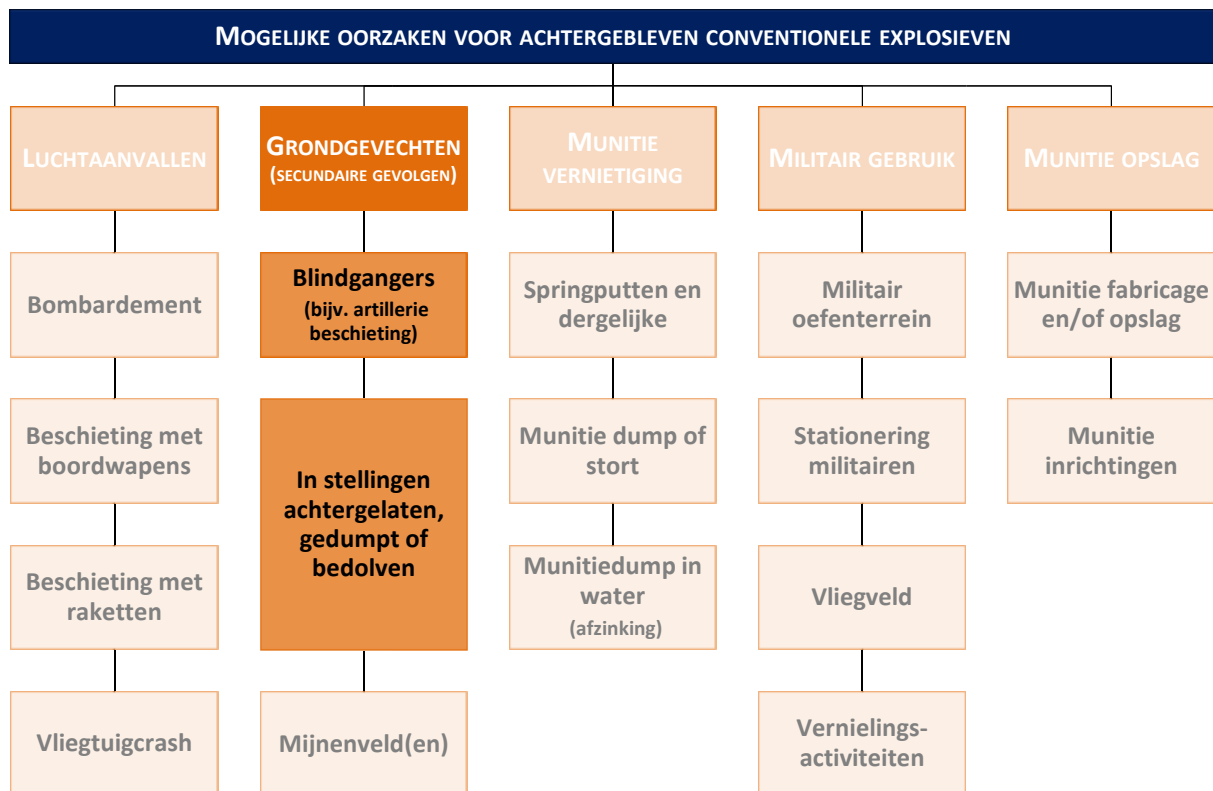
In de geraadpleegde literatuur is sprake van een bombardement op Oldenzaal. Deze indicatie kan echter niet middels een tweede bron worden geverifieerd en daarmee feitelijk onderbouwd worden. Bij het bepalen van het verdacht gebied wordt deze indicatie derhalve niet meegenomen.

- 30 maart 1945: Aanval op Oldenzaal

In de geraadpleegde literatuur is sprake van een aanval met dertien projectielen op Oldenzaal. De Luchtbeschermingsdienst meldt die dag: 'Nabij het station zijn eenige bommen afgeworpen.' Omdat er geen aanvullende gegevens zijn achterhaald met betrekking tot de exacte locatie of het aantal en soort projectielen, is deze indicatie niet voldoende feitelijk te onderbouwen en zal derhalve bij het bepalen van het verdacht gebied niet worden meegenomen (zie ook: *Leemten in kennis*).

Naar aanleiding van de voorgaande paragrafen kan geconcludeerd worden dat er voor het onderzoeksgebied enkele indicaties zijn achterhaald die feitelijk tot het onderzoeksgebied zijn te herleiden en als uitgangspunt kunnen dienen bij het afbakenen van verdacht gebied. Het betreft het tot ontploffing komen van granaten in mei 1944 en op 3 oktober 1944 in of nabij het onderzoeksgebied waardoor er schade binnen het onderzoeksgebied is ontstaan. Daarnaast zijn op luchtopnamen mangaten waargenomen in het noordwestelijke gedeelte van het onderzoeksgebied.

De resultaten van het indicatie onderzoek kunnen als volgt schematisch worden weergegeven:

3 HET CONTRA-INDICATIE ONDERZOEK

De volgende stap in deze bureaustudie wordt gevormd door het achterhalen van gebeurtenissen die een aanwijzing vormen dat een (mogelijk verdacht) gebied of een deel hiervan (in zowel horizontale als verticale zin) als onverdacht kan worden aangemerkt. Voor dit onderdeel van de bureaustudie bestaat is een bezoek gebracht aan de onderzoekslocatie en onderzoek gedaan in het archief van Oldenzaal om een inzicht te verkrijgen in de aard en omvang van de naoorlogs uitgevoerde werkzaamheden.

3.1 LOCATIEBEZOEK

Om een goed beeld te vormen van het onderzoeksgebied, heeft ECG in maart 2013 een bezoek aan het gebied gebracht. Hieronder volgen enkele opnamen van het gebied (*figuur 9*).

Figuur 9: Opnamen van het onderzoeksgebied (maart 2013).

3.2 ARCHIEFONDERZOEK

Uit de documenten die in de geraadpleegde archieven zijn achterhaald, ontstaat het beeld dat er in de naoorlogse periode in het onderzoeksgebied verschillende bodemroerende werkzaamheden hebben plaatsgevonden. In deze paragraaf zal niet exact beschreven worden waaruit deze werkzaamheden hebben bestaan, maar zal een beknopt overzicht van de voornaamste veranderingen worden geschetst waaruit kan worden opgemaakt dat er reeds grootschalige bodemroeringen binnen het onderzoeksgebied heeft plaatsgevonden.

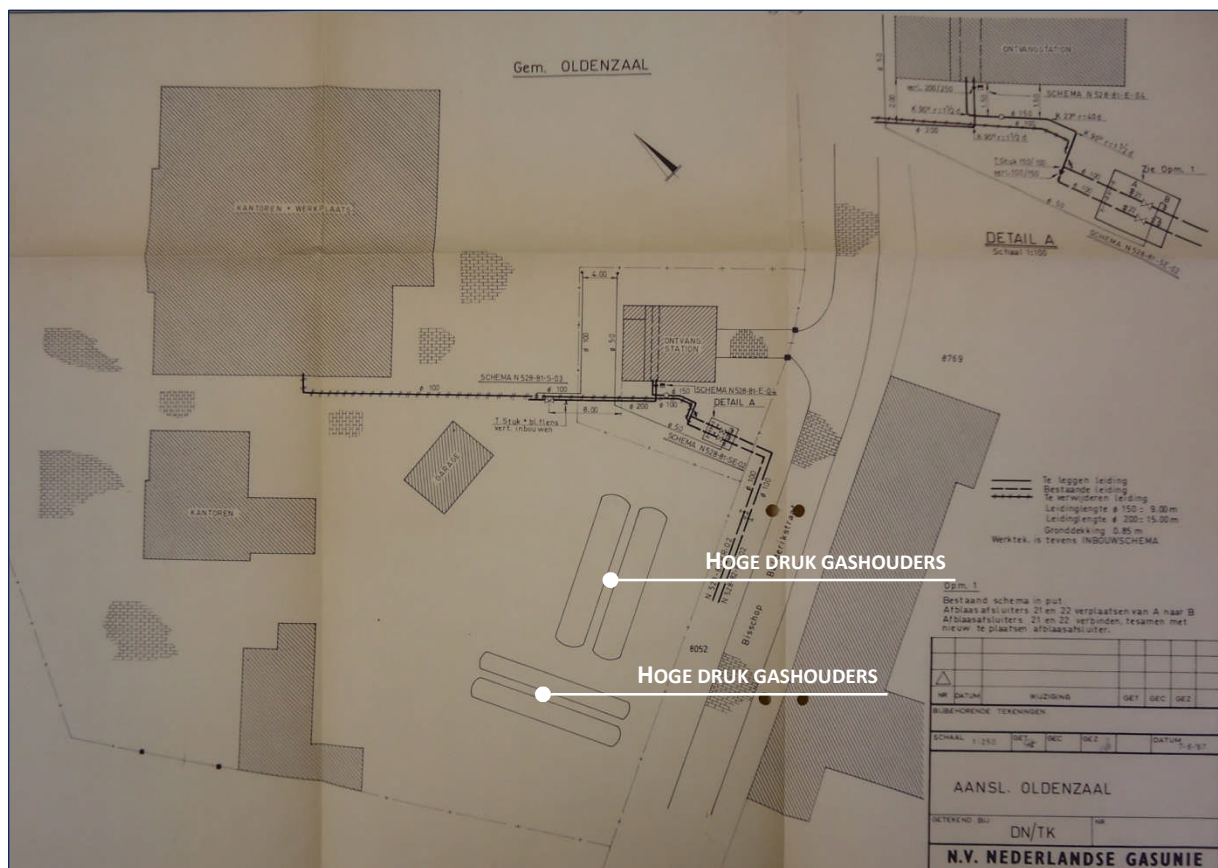
3.2.1 DE TIEN GEBODEN

Op 30 december 1948 branden tien woningen aan de Bisschop Balderikstraat af.³² Op de locatie van deze woningen, die bekend stonden als “De Tien Geboden”, komt later het opslagterrein van gemeentewerken.³³

3.2.2 GASFABRIEK EN GEMEENTEWERKEN

De gasfabriek is tot 1954 in bedrijf geweest. Vanaf dat jaar kocht Oldenzaal aardgas in bij het staatsgasbedrijf. Vanwege deze verandering werd er een nieuw ontvangstation met bijbehorende infrastructuur gebouwd, de oude fabriek en gashouder werden afgebroken. Op de locatie van de gasfabriek werden het kantoor, magazijn en werkplaatsen van gemeentebedrijven gebouwd.³⁴

In de jaren '50 werden in totaal vier zogenaamde hoge druk gashouders geplaatst op en nabij de locatie van de oude gashouder (figuur 10).

Figuur 10: Tekening van het gasontvangststation, gashouders en bijbehorende gebouwen.

³² Gemeente Oldenzaal, Inventaris secretarie-archief gemeente Oldenzaal 1918-1950 (Niet gepubliceerd) 3.

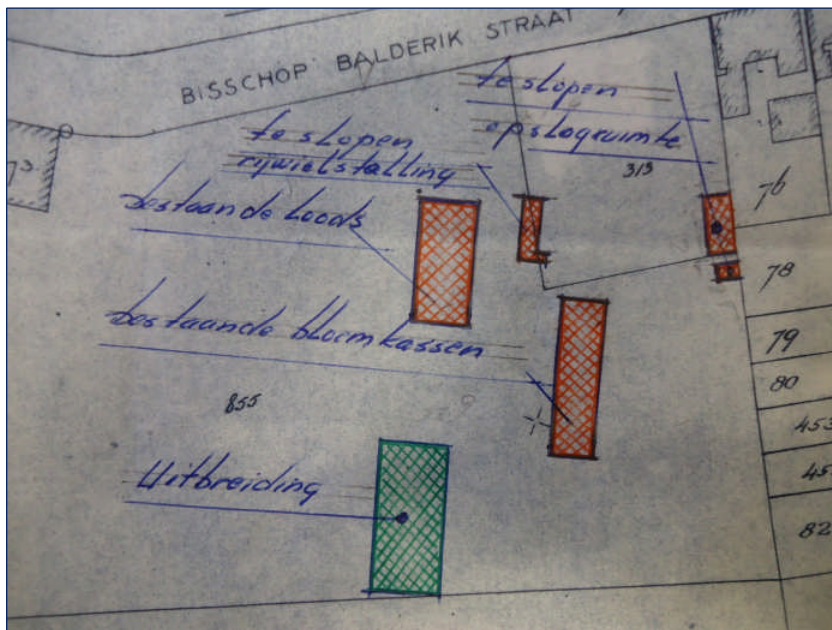
³³ J.H. Molkenboer en G.J.J.W. Weustink, *Oldenzaal in oude ansichten* Deel 2 (Zaltbommel 1988).

³⁴ Geofox-Lexmond, Milieukundig bodemonderzoek voormalig gasfabriek en omgeving aan de Bisschop Balderikstraat te Oldenzaal (versie: definitief; Oldenzaal 2006).

In 1979 is het kantoor van gemeentewerken verbouwd. Voor deze verbouwing is de grond ter plaatse van het kantoor afgegraven tot een diepte van circa 1,5m –MV. Ter plaatse van de destijds aangelegde parkeerplaatsen aan de zuidwestzijde van het kantoor is de grond afgegraven tot een diepte van circa 0,5m –MV. De kelder van het gebouw is ontgraven tot een diepte van circa 3,1m – MV.³⁵ De grond die hierbij vrijkwam is afgevoerd naar het terrein van het pompstation.³⁶

3.2.3 PLANTSOENENDIENST EN GEMEENTEWERKEN

Aan de overzijde van de Bisschop Balderikstraat werden in de jaren na 1954 enkele gebouwen geplaatst ten behoeve van de plantsoendienst. Het betreft een werktuigenloods, bloemkassen, opslagruimte en fietsenstalling. Omstreeks 1970 is er een loods extra loods aan de Bisschop Balderikstraat geplaatst (figuur 11). In 1978 is voorts de eerste fase van de bouw van een nieuw dienstgebouw gereed gekomen.³⁷ Halverwege de jaren '80 kwam ook de tweede fase – omvattende kantoren, magazijn en een kantine – van de bouw gereed.³⁸ Bovendien had Gemeentewerken beschikking over een eigen tankinstallatie op het terrein. Deze installatie bestond uit twee pompen die aangesloten waren op ondergrondse benzinetanks. Deze tanks zijn in 1983 verwijderd.

Figuur 11: Detail van een tekening waarop de bestaande en geplande bouwwerken ten behoeve van de plantsoendienst zijn aangegeven.

Bron: Stukken betreffende de bouw en verplaatsing van loodsen nabij de gemeentelijke kwekerij aan de Bisschop Balderikstraat 4 (1957-1973), SO, Gemeentebedrijven 1918-1987, inv. nr. 1385.

3.2.4 INDUSTRIE OVER 'T SPOOR

In de jaren '70 start Oldenzaal met het saneren van de Walter van Heijdenstraat, Helmichstraat, Roveniusstraat en een gedeelte van de Bisschop Balderikstraat en Parallelstraat. Het grootste gedeelte van de woningen aan deze straten worden door de gemeente aangekocht en vervolgens

³⁵ Geofox-Lexmond, Milieukundig bodemonderzoek.

³⁶ Grontmij Geotechniek, Oriënterend bodem- en grondwateronderzoek voormalig gasfabriekterrein Oldenzaal.

Documentcode: 0767D (z.p. 1983).

³⁷ Stukken betreffende de 1^e fase van de uitbreiding van het dienstgebouw aan de Bisschop Balderikstraat 4 (1977-1978), SO, Gemeentebedrijven 1918-1987, inv. nr. 1389.

³⁸ Stukken betreffende de 2^e fase van de uitbreiding van het dienstgebouw aan de Bisschop Balderikstraat 4 (1978-1986), SO, Gemeentebedrijven 1918-1987, inv. nr. 1391.

gesloopt. De aannemer die de werkzaamheden uit gaat voeren wordt contractueel verplicht tot: ‘in het geheel verwijderen van funderingen, stenen en houten vloeren, keldermuren en vloeren, rioolbuizen en putten en de op de terreinen aanwezige bestrating en afrasteringen.’³⁹ De huizen moeten plaatsmaken voor de aanleg van een industrieterrein in het plangebied “Over ’t Spoor”.

3.3 BEELDERGELIJKING

De navolgende afbeeldingen (*figuur 13 t/m 17*) geven een globaal overzicht van de ontwikkeling van het onderzoeksgebied in de naoorlogse periode. *Figuur 13* toont het onderzoeksgebied op 15 maart 1945. Enkele van de naoorlogs verdwenen gebouwen en infrastructuur zijn aangegeven.

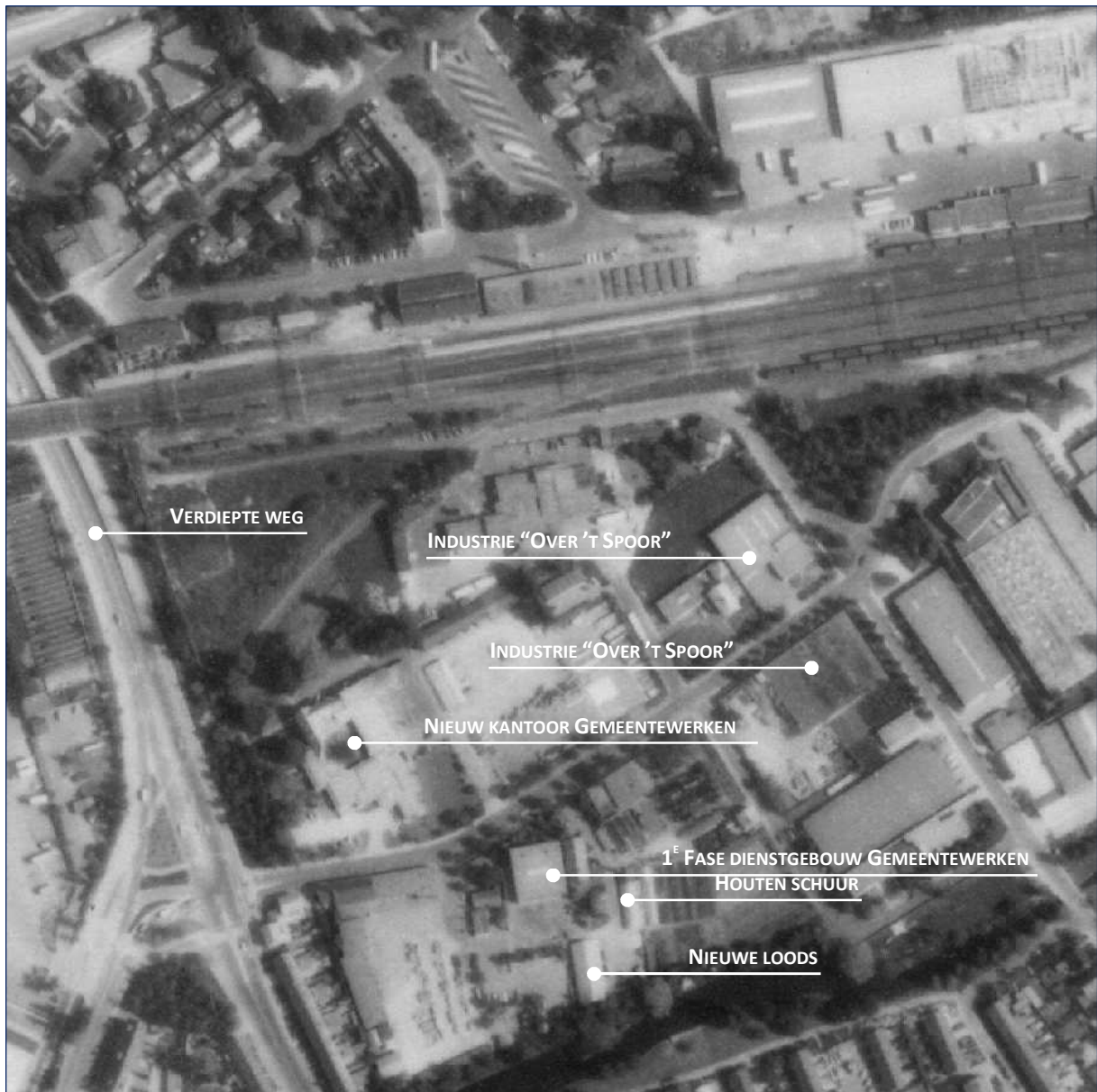
Figuur 12: Globaal overzicht van veranderingen nabij onderzoeksgebied naar aanleiding van beeldvergelijking. Verwerking in ArcGIS 10.1.

³⁹ Slopen van woningen en gebouwen in plan Over ’t Spoor, A t/m P (1963-1978), SO, Dienst openbare werken 1961-1989 (1924-1996), inv. nr. 1662.

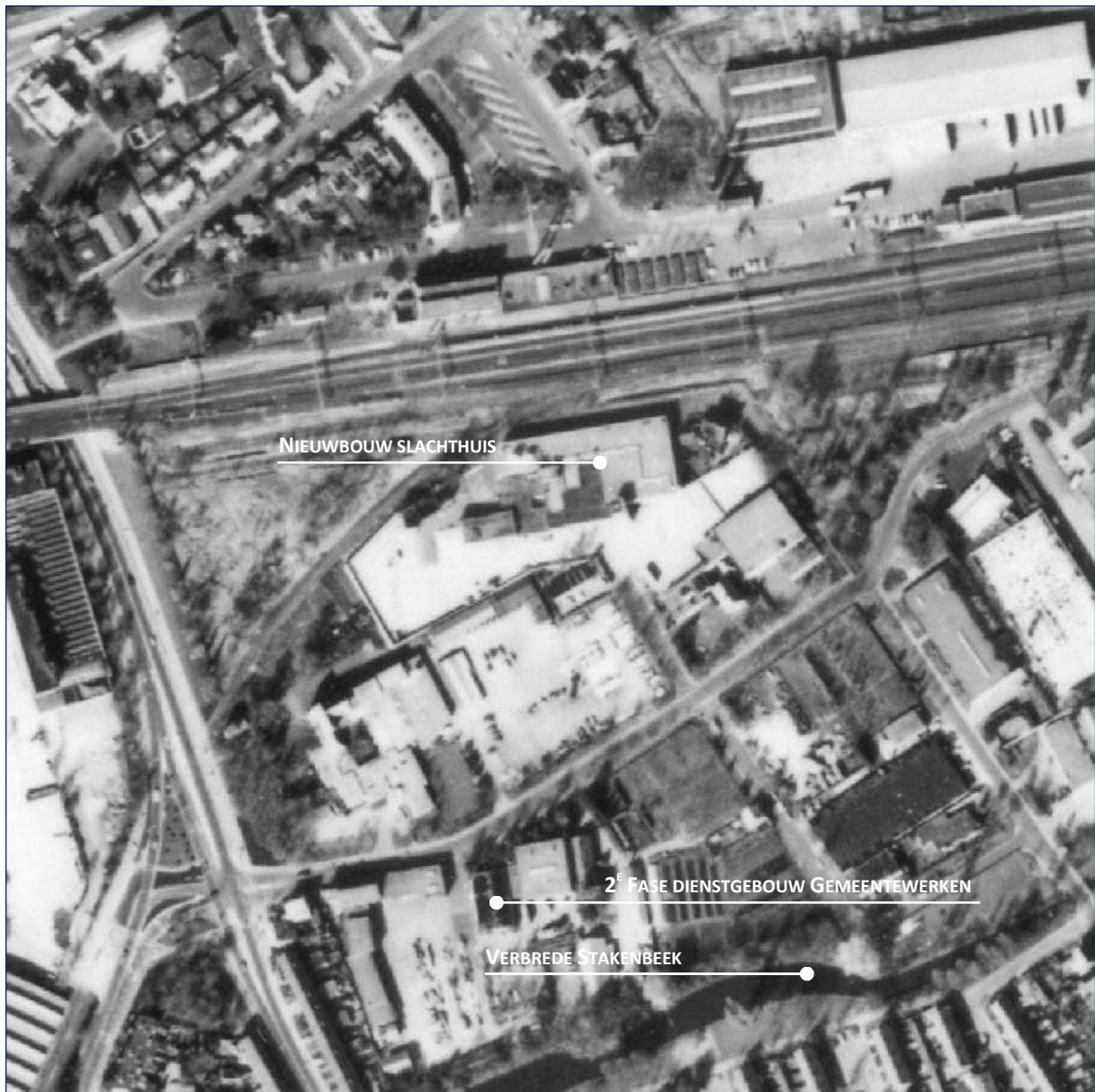
Figuur 13: Detail van een luchtopname uit 1963. De oude lage druk gashouder is inmiddels vervangen door vier hoge druk gashouders en de gasfabriek is vervangen door de het kantoor en de werkplaats van Gemeentewerken. Ter plaatse van de voormalige “De Tien Geboden” is het gebouw van de Dienst Openbare Werken verzezen en iets verderop staat een houten loods van de Plantsoendienst. Tenslotte is in het noordwesten van het onderzoeksgebied het spoor verwijderd en een nieuw gebouw geplaatst.

Bron afbeelding: DotkaReport (report.dotkadata.com).

Figuur 14: Detail van een luchtopname uit 1983. Het grootste gedeelte van de woningen aan de oostzijde van het onderzoeksgebied hebben plaatsgemaakt voor industrie. Het gebouw dat in 1963 ter plaatse van het verwijderde spoor stond, is nu zelf verdwenen. Binnen het onderzoeksgebied zijn ten behoeve van de gemeentelijke diensten verschillende nieuwe gebouwen gebouwd. Ten westen van het onderzoeksgebied is de weg verdiept zodat deze onder het spoor door loopt.

Bron afbeelding: DotkaReport (report.dotkadata.com).

Figuur 15: Detail van een luchtopname uit 1989. Het slachthuis is gedeeltelijk verbouwd en uitgebreid. De tweede fase van het dienstgebouw van Gemeentewerken is inmiddels in aanbouw. Op deze opname is ook duidelijk te zien dat de Stakenbeek, ten opzichte van de situatie in 1963, is verbreed.

Bron afbeelding: DotkaReport (report.dotkadata.com).

Figuur 16: Detail van een luchtopname uit 2004. Het oude gedeelte van het slachthuis heeft plaatsgemaakt voor een nieuwe aanbouw. Ten westen van het onderzoeksgebied is de kruising Spoorstraat-Bisschop Balderikstraat vervangen door een rotonde.

Bron afbeelding: DotkaReport (report.dotkadata.com).

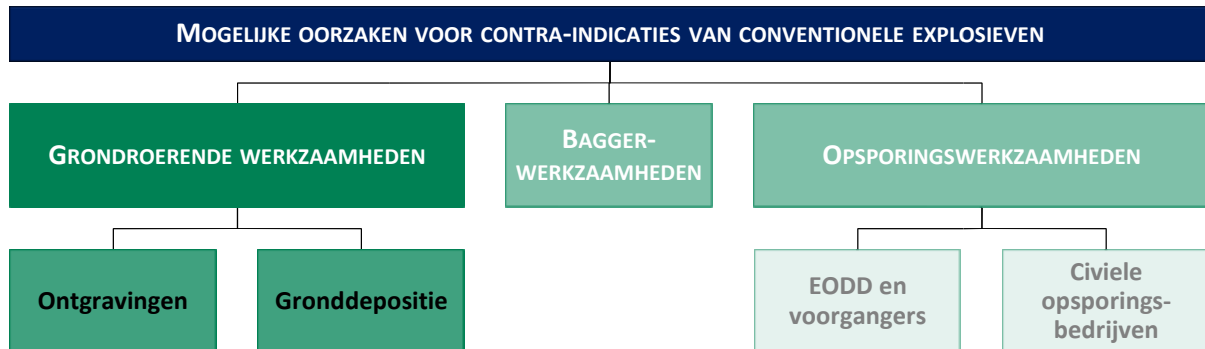
Figuur 17: Detail van een luchtopname uit 2011. De gebouwen van de verschillende gemeentelijke diensten die aan de Bisschop Balderikstraat waren gevestigd, zijn verdwenen.

Bron afbeelding: DotkaReport (report.dotkadata.com).

3.4 SAMENVATTING CONTRA-INDICATIEONDERZOEK

Binnen het onderzoeksgebied zijn in de naoorlogse periode een groot aantal veranderingen gedocumenteerd. Deze veranderingen zijn vergezeld van grote en kleine bodemingrepen. De exacte aard van werkzaamheden is op basis van de geraadpleegde bronnen binnen de scope van deze bureaustudie niet exact in beeld te brengen. Zo ontbreken exacte gegevens over de aanleg van infrastructuur zoals riolering en kabels en leidingen. Het contra-indicatieonderzoek is derhalve indicatief en dient ter slechts ter illustratie van het feit dat de bodem binnen het onderzoeksgebied in de naoorlogse periode (grootschalig) is geroerd.

Het voorgaande kan schematisch als volgt worden weergegeven:

In de “CE Bodembelastingkaart” is op basis van de in dit hoofdstuk achterhaalde contra-indicaties een globaal overzicht van de locaties waar de bodem naoorlogs is geroerd. In deze kaart is ondergrondse infrastructuur zoals kabels en leidingen en riolering niet opgenomen.

De resultaten van het indicatie- en contra-indicatie onderzoek dienen in het navolgende hoofdstuk als uitgangspunt bij het afbakenen van het verdachte gebied.

4 AFBAKENING VERDACHT GEBIED

4.1 INLEIDING

Op basis van bronstudie is feitelijk vast komen te staan dat er indicaties voor de mogelijke aanwezigheid van conventionele explosieven tot het onderzoeksgebied zijn te herleiden. Tevens zijn er binnen het onderzoeksgebied contra-indicaties achterhaald waardoor het mogelijke risico op het aantreffen van conventionele explosieven wordt verminderd.

4.2 EVALUATIE AFWEGING INDICATIES EN CONTRA-INDICATIES

Uitgaande van de indicaties en contra-indicaties vind er een afweging plaats omtrent de indicatie VERDACHT.

In de periode na de oorlog hebben er grondroerende werkzaamheden plaatsgevonden in het onderzoeksgebied. Het uitgangspunt in deze is dat bij de reeds uitgevoerde grondroerende werkzaamheden eventuele aangetroffen conventionele explosieven gemeld en geruimd zouden zijn. De naoorlogs geroerde locaties/bodemlagen kunnen derhalve tot de diepte van de naoorlogse bodemroeringen als ONVERDACHT worden aangemerkt.

4.3 HORIZONTALE AFBAKENING VERDACHT GEBIED

Het verdachte gebied zal, indien mogelijk, horizontaal worden afgebakend aan de hand van bijlage 3 van het WSCS-OCE.⁴⁰ Van de richtlijnen uit de afbakeningstabel mag gemotiveerd worden afgeweken. De achterhaalde indicaties zijn (waar plausibel) gehanteerd bij horizontale afbakening van verdacht gebied. Vanuit veiligheids- en risicoperspectief worden de indicaties (waar mogelijk) voorzien van zogenaamde risicobuffers (inclusief tolerantie van 5 meter zoals omschreven in *paragraaf 2.5.2*).

Op basis van bronstudie is vast komen te staan dat (de directe omgeving van) het onderzoeksgebied bij oorlogshandelingen betrokken is geweest.

- Mangat

Middels luchtfoto interpretatie is vast komen te staan dat in en nabij het onderzoeksgebied mangaten zijn aangelegd. In het WSCS-OCE is met betrekking tot deze indicatie het volgende uitgangspunt opgenomen:

Gat in grond met schuilfunctie, niet in gebruik genomen als schuttersput.

⁴⁰ De "algemene omschrijving" en "uitgangspunten voor afbakening verdacht gebied" in deze bijlage worden gebruikt om te beoordelen of bepaalde oorlogshandelingen een indicatie vormen voor de aanwezigheid van conventionele explosieven (VERDACHT of ONVERDACHT) en voor de horizontale afbakening van het verdachte gebied. Hiervan mag alleen gemotiveerd worden afgeweken.

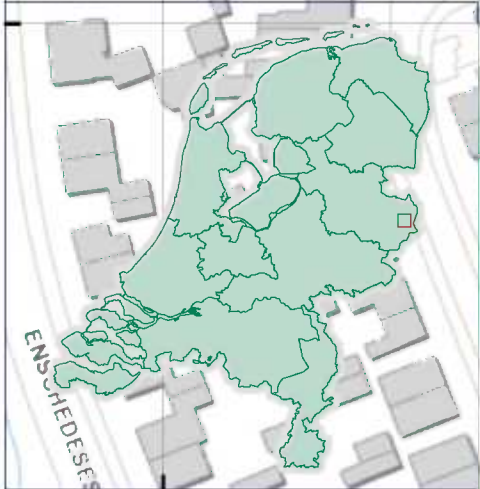
Het uitgangspunt van de conclusie voor deze indicatie is onverdacht. De indicaties hoeven derhalve niet afgebakend te worden.

- Ontploffing van granaten

Naar aanleiding van literatuuronderzoek en archiefstudie is vastgesteld dat er op 4 mei 1944 en op 3 oktober van datzelfde jaar schade aan enkele panden aan de Parallelstraat is ontstaan door het ontploffen van granaten. Deze beperkte informatie leidt ertoe dat er met betrekking tot deze indicatie in het WSCS-OCE geen specifiek uitgangspunt voor de afbakening van verdacht gebied is opgenomen. ECG hanteert voor deze indicatie derhalve de in de bronnen beschreven beschadigde panden als uitgangspunt bij het bepalen van het verdacht gebied.

Op basis van de hierboven beschreven uitgangspunten is de navolgende “CE Bodembelastingkaart” opgesteld. In deze kaart zijn zowel de indicaties als de contra-indicaties opgenomen. Daarnaast is de afbakening van het verdacht gebied naar aanleiding van het indicatie onderzoek op de kaart in beeld gebracht.

CE BODEMBELASTINGKAART BISSCHOP BALDERIKSTRAAT OLDENZAAL

LEGENDA

- Onderzoeksgebied
- Schademelding n.a.v. granaatontploffing

Indicaties

- Mangat

Contra Indicaties

- Naorlogs gebouwd
- Naorlogs gesloopt
- Naorlogs gebouwd en gesloopt

DATUM:
2 APRIL 2013

PROJECT NR.:
117-013-VO-01

TEKENING NR.:
117-013-TE-01

OPDRACHTGEVERS:
GEMEENTE OLDENZAAL

ACCOORD MANAGEMENT:
ING. F. LEFERING

PARAAF MANAGEMENT:

0 25 50 METERS

SCHAAL: 1:1.500

GETEKEND DOOR: BVDC

BEZOEKADRES Nieuweweg 212 6603 BV Wijchen
POSTADRES Postbus 332 6500 AH Nijmegen
CONTACTGEGEVENS E-mail: info@ecg-group.nl
 Telefoon: 024-6452409

Copyright 2013 Explosive Clearance Group BV

5 LEEMTEN IN KENNIS

- Van eventuele meldingen of ruimingen van (vermoede) explosieven in of direct grenzend aan het onderzoeksgebied zijn over de periode 1940-1944 en 1948-1970 geen gegevens meer bekend bij de EODD of het SSA.
- Niet alle bij de EODD aangevraagde ruimrapporten waren ten tijde van het opstellen van deze rapportage beschikbaar. Hierdoor ontbreken de ruimrapporten met nummers 19853382, 19893423 en 19962469.
- Er zijn voor het onderzoeksgebied in binnen- en buitenlandse luchtfoto archieven geen bruikbare luchtopnamen van na 30 maart 1945 beschikbaar.

6 CONCLUSIE EN ADVIES

Het doel van deze studie is het verkrijgen van een, door middel van het verzamelen en verwerken van relevant historisch feitenmateriaal, gefundeerd antwoord op de volgende drie kernvragen:

1. Is het onderzoeksgebied of een deel hiervan betrokken geweest bij oorlogshandelingen (indicaties) en is er daardoor sprake van een verhoogd risico op het aantreffen van conventionele explosieven oftewel van VERDACHT gebied?

Op basis van literatuur- en archiefstudie is vastgesteld dat er in of nabij het onderzoeksgebied granaten zijn ontploft waardoor er schade binnen het onderzoeksgebied is ontstaan. Omdat er in bijlage 3 van het WSCS-OCE geen uitgangspunt met betrekking tot de afbakening van het VERDACHT gebied is opgenomen, hanteert ECG hiervoor de locaties van de gemelde schade. Deze locaties zijn opgenomen in de “CE bodembelastingkaart”.

2. Zijn er gebeurtenissen (contra-indicaties) die een aanwijzing vormen dat een (mogelijk verdacht) gebied als ONVERDACHT kan worden aangemerkt?

Op basis van literatuuronderzoek, archiefstudie, luchtfoto interpretatie en locatiebezoek is feitelijk vastgesteld dat er in de naoorlogse periode grootschalige bodemingrepen hebben plaatsgevonden. De aard en de locatie van deze werkzaamheden zijn van dien aard dat de gebieden waarvoor indicaties voor de mogelijke aanwezigheid van conventionele explosieven zijn achterhaald, als ONVERDACHT kunnen worden aangemerkt. Aangezien er voor het overige gedeelte van het onderzoeksgebied geen indicaties voor de mogelijke aanwezigheid van munitieartikelen zijn achterhaald, dient geconcludeerd te worden dat het gehele onderzoeksgebied als ONVERDACHT moet worden gekwalificeerd.

3. Indien er sprake is van VERDACHT gebied wat is dan de (sub)soort, hoeveelheid en verschijningsvorm van de vermoede conventionele explosieven?

Naar aanleiding van de voorgaande deelconclusies kan gesteld worden dat het onderzoeksgebied ONVERDACHT is op het aantreffen van conventionele explosieven. Deze vraag komt derhalve te vervallen.

ECG adviseert u om de geplande werkzaamheden op reguliere wijze uit te voeren. Hoewel er geen feitelijke aanleiding is het onderzoeksgebied verdacht te verklaren, adviseert ECG u om het uitvoerend personeel voorafgaand aan werkzaamheden in de te bewerken gebieden altijd te instrueren om bij het onverhoopt aantreffen van munitieverdachte objecten de volgende acties te ondernemen:

- Het explosief niet beroeren;
- De werkzaamheden ter plaatse onmiddellijk staken;
- Omstanders uit de omgeving van het explosief houden;
- De plaatselijke politie van de vondst op de hoogte stellen;
- Instructies van aanwezige deskundigen strikt opvolgen;

Voer, indien nodig en op aanwijzing van aanwezige deskundigen, extra beschermende maatregelen uit voor in de omgeving aanwezige personen of levende have.

7 OVERZICHT VAN GEHANTEERDE BRONNEN

Archieven

- Explosieven Opruimingsdienst van het ministerie van Defensie te Rijswijk en Soesterberg
- Semi-Statistisch Archief Defensie te Rijswijk
- Luchtfotoarchief Topografische Dienst te Zwolle
- Stadsarchief Oldenzaal
- Historisch Centrum Overijssel te Zwolle
- Special Collections Wageningen University te Wageningen
- National Archives te London (UK)
- The Aerial Reconnaissance Archives te Edinburgh (UK)

Literatuur

- Amersfoort, H. en P. Kamphuis, eds., Mei 1940. De strijd op Nederlands grondgebied (2e druk; Den Haag 2005)
- Cornelissen, C., Van grasmat tot Fliegerhorst (Oldenzaal 1998)
- Eversteijn, T., Bombardementen en verongelukte vliegtuigen in de periode 10 mei 1940 – 5 mei 1945 (niet gepubliceerd).
- Huurman, C., *Het spoorwegbedrijf in oorlogstijd, 1939-'45* (Eindhoven 2001)
- Kokhuis, G.J.I., Twente in de Tweede Wereldoorlog (Enschede 1993)
- Molkenboer J.H. en G.J.J.W. Weustink, *Oldenzaal in oude ansichten* Deel 2 (Zaltbommel 1988)
- Studiegroep Luchtoorlog 1939-1945, Verliesregister 1939-1945. Alle militaire vliegtuigverliezen in Nederland tijdens de Tweede Wereldoorlog (Den Haag 2008)
- Weustink, G.J.J.W., Oldenzaal in de Tweede Wereldoorlog (Enschede 1980)
- Woensel, J. van, Vrij van explosieven. De geschiedenis van het EOCL en zijn voorgangers, 1944-2004 (Meppel 2004)
- Zwanenburg, G.J., En nooit was het stil...: kroniek van een luchtoorlog, deel 1 (Den Haag 1990)
- Zwanenburg, G.J., En nooit was het stil...: kroniek van een luchtoorlog, deel 2 (Den Haag 1993)

Overige documenten

- Werkveldspecifiek Certificatieschema voor het Systeemcertificaat Opsporen Conventionele Explosieven (WSCS-OCE: 2012, versie 1), *Staatscourant 2012 nr. 4230* (Den Haag 2012) 106-144
- Geofox-Lexmond, *Milieukundig bodemonderzoek voormalig gasfabriek en omgeving aan de Bisschop Balderikstraat te Oldenzaal* (versie: definitief; Oldenzaal 2006)
- Grontmij Geotechniek, *Oriënterend bodem- en grondwateronderzoek voormalig gasfabriekterrein Oldenzaal*. Documentcode: 0767D (z.p. 1983).
- T&A Survey, *Historisch vooronderzoek naar de aanwezigheid van niet gesprongen conventionele explosieven ter plaatse van station en emplacement Oldenzaal* (versie 3.0; Amsterdam 2012)

Internet

- <http://www.explosievenopruijing.nl>
- <http://dotkadata.nl>
- <http://report.dotka.com>
- <http://maps.google.nl>
- <http://maps.bing.com>

8 BIJLAGEN

BIJLAGE 1: GERAADPLEEGDE ARCHIEVEN

Stadsarchief Oldenzaal

ARCHIEF DIENSTEN EN BEDRIJVEN 1918-1989	
323	Rapport betreffende een nader bodem- en grondwateronderzoek van het voormalig gasfabriekterrein aan de Bisschop Balderikstraat, 1984.
337	Stukken betreffende de bouw en de aanleg van diverse voorzieningen aan de hogedrukgasberging (compressorgebouw) aan de Burgemeester Wallerstraat. Bouw, 1951-1952.
338	Stukken betreffende de bouw en de aanleg van diverse voorzieningen aan de hogedrukgasberging (compressorgebouw) aan de Burgemeester Wallerstraat. Aanleg diverse voorzieningen en verkoop gastanks, 1961-1973.
340	Stukken betreffende de bouw van een gasontvangst- en regelstation aan de Burgemeester Wallerstraat, 1967-1971.
464	Meldingen uitkijkpost lucht bescherming dienst 17-5-1940 – 15-4-1945.
619	Stukken betreffende de aanleg van nutsvoorzieningen t.b.v. diverse wegen- en rioleringsprojecten, 1958-1967.
630	Stukken betreffende de aanleg van voorzieningen in plan "De Klieverik", 1964-1974.
632	Stukken betreffende de aanleg van voorzieningen aan de tunnel Enschedesestraat-Spoorstraat (tunnelplan), 1965-1968.
1040	Dagrapporten Politie okt. 44 – nov. 44.
1041	Dagrapporten Politie dec. 44 – mei 45.
1385	Stukken betreffende de bouw van een kweekkas voor de plantsoendienst aan de Bisschop Balderikstraat 4, 1954-1970.
1388	Stukken betreffende de 1 ^e fase van de uitbreiding van het dienstgebouw aan de Bisschop Balderikstraat 4, 1974-1976.
1389	Stukken betreffende de 1 ^e fase van de uitbreiding van het dienstgebouw aan de Bisschop Balderikstraat 4, 1977-1978.
1391	Stukken betreffende de 2 ^e fase van de uitbreiding van het dienstgebouw aan de Bisschop Balderikstraat 4, 1978-1986
1393	Stukken betreffende de vervanging van ondergrondse tanks op het terrein van het dienstgebouw aan de Bisschop Balderikstraat 4, 1980-1982.
1406	Bouw ketelhuis met kolenberging slachthuis, 1955.
1578	Stukken betreffende het bouwrijp maken van het plan Over 't Spoor, 1978-1982.
1662	Slopen van woningen en gebouwen in plan Over 't Spoor, A t/m P, 1963-1978.
1663	Slopen van woningen en gebouwen in plan Over 't Spoor, R t/m Z, 1967-1975.
1664	Slopen van woningen en gebouwen in plan Over 't Spoor, Wolter van Heijdenstraat, 1969-1977.
1665	Slopen van woningen en gebouwen in plan Over 't Spoor, Helmichstraat, 1963-1977.
1870	Riolering in verband met rioolwaterzuivering, 1952.
1873	Riolering Parallelstraat, 1954.
2216	Ruiming van explosieven.

SECRETARIE-ARCHIEF GEMEENTE OLDENZAAL 1951-1989	
2719	Stukken betreffende het bouwrijp maken en het exploiteren van gronden in plan Over het Spoor, 1969-1973.
2720	Stukken betreffende het bouwrijp maken en het exploiteren van gronden in plan Over het Spoor, 1974-1983.
2721	Stukken betreffende het bouwrijp maken en het exploiteren van gronden in plan Parallelstraat, 1965-1966.
4167	Specifieke bodemonderzoeksrapporten met de eventueel bijbehorende correspondentie. Bisschop

	Balderikstraat (gasfabriek) (BA157, BA157a, BA157b), 1983-1989.
4172	Specifieke bodemonderzoeksrapporten met de eventueel bijbehorende correspondentie. Burgemeester Wallerstraat 39 (garagebedrijf) (BA1282), 1989.
4284	Stukken betreffende het melden en opruimen van gevaarlijk oorlogstuit c.q. explosieven uit de Tweede Wereldoorlog, 1963-1986.

Historisch Centrum Overijssel

0025.2 PROVINCIAAL BESTUUR VAN OVERIJSEL	
9244	Opgaven betreffende luchtaanvallen Overijsselse gemeenten, 1940, 1941.
9245	Opgaven betreffende luchtaanvallen Overijsselse gemeenten, 1942-1945.

Semi-Statisch Archief Defensie

Z.N. RUIMINGSRAPPORTEN CORRESPONDENTIE EN PLATTEGRONDEN GEMEENTEN A T/M Z	
50	N t/m O

BIJLAGE 2: OVERZICHT BESCHIKBARE LUCHTOPNAMEN

DATUM	SCHAAL	DATUM	SCHAAL
26-04-41	ca. 17.000	06-11-44	ca. 22.000
17-04-42	ca. 16.000	19-11-44	ca. 8.000
12-10-42	ca. 10.000	19-11-44	ca. 15.000
04-05-43	ca. 18.000	19-11-44	ca. 30.000
17-08-43	ca. 17.000	29-11-44	ca. 13.000
13-10-43	ca. 10.000	29-11-44	ca. 24.000
10-12-43	ca. 13.000	29-11-44	ca. 25.000
21-02-44	ca. 13.000	24-12-44	ca. 8.000
10-04-44	ca. 11.000	26-12-44	ca. 16.000
10-04-44	ca. 19.000	27-12-44	ca. 8.000
09-05-44	ca. 13.000	01-01-45	ca. 16.000
27-05-44	ca. 24.000	05-01-45	ca. 14.000
28-05-44	ca. 15.000	19-01-45	ca. 15.000
28-05-44	ca. 60.000	15-03-45	ca. 7.000
29-05-44	ca. 9.000	21-03-45	ca. 16.000
06-07-44	ca. 15.000	22-03-45	ca. 10.000
06-07-44	ca. 17.000	22-03-45	ca. 20.000
21-07-44	ca. 60.000	23-03-45	ca. 15.000
03-08-44	ca. 8.000	23-03-45	ca. 25.000
15-08-44	ca. 7.000	24-03-45	ca. 13.000
13-09-44	ca. 55.000	24-03-45	ca. 15.000
26-09-44	ca. 24.000	24-03-45	ca. 50.000
05-10-44	ca. 9.000	25-03-45	ca. 11.000
05-10-44	ca. 23.000	25-03-45	ca. 45.000
05-10-44	ca. 50.000	19-06-45	ca. 40.000
06-10-44	ca. 9.000	15-07-45	ca. 40.000
06-10-44	ca. 16.000	27-08-45	ca. 40.000
06-10-44	ca. 17.000	28-08-45	ca. 15.000
06-10-44	ca. 24.000	28-08-45	ca. 40.000
07-10-44	ca. 19.000	05-10-45	ca. 40.000
28-10-44	ca. 9.000	20-04-53	ca. 10.000
02-11-44	ca. 16.000	21-07-53	ca. 21.000
06-11-44	ca. 9.000	05-09-53	ca. 60.000

BIJLAGE 3: WET- EN REGELGEVING

Voor eisen die ten aanzien van de veiligheid en beveiliging aan het opsporen en tijdelijk opslaan van conventionele explosieven worden gesteld, kan niet worden teruggevallen op de Wet Explosieven voor Civiel Gebruik of de Wet Wapens en Munitie. Conventionele explosieven vallen niet onder de reikwijdte van deze wetten. De belangrijkste regelgeving met betrekking tot de veiligheid / beveiliging van het opsporen en tijdelijk opslaan van conventionele explosieven volgt uit het Arbobesluit en het daaruit voortvloeiende "Werkveldspecifiek Certificatieschema voor het Systeemcertificaat Opsporen Conventionele Explosieven" welke met ingang van 1 juli 2012 de "Beoordelingsrichtlijn Opsporen Conventionele Explosieven" heeft vervangen.

Het Arbobesluit

Artikel 4.10 van het Arbobesluit heeft betrekking op werkzaamheden in relatie tot conventionele explosieven, zoals het opsporen, detecteren, lokaliseren, identificeren, tijdelijk veiligstellen en het overdragen. In het tweede lid van artikel 4.10, wordt gesteld dat een bedrijf dat zich bezighoudt met de voorgenoemde werkzaamheden in het bezit moet zijn van een systeemcertificaat "Opsporen Conventionele Explosieven".

Werkveldspecifiek Certificatieschema voor het Systeemcertificaat Opsporen Conventionele Explosieven (WSCS-OCE)

Het WSCS-OCE bevat eisen waaraan een bedrijf moet voldoen om gecertificeerd te kunnen zijn voor de opsporing van Conventionele Explosieven. Daarnaast bevat het WSCS-OCE eisen op het gebied van de organisatie en het management van het opsporingsbedrijf en de deskundigheid / examinering van het personeel. In het kader van deze module is met name bijlage 5 van WSCS-OCE van belang. In deze bijlage worden veiligheidseisen gesteld aan de tijdelijke opslag van aangetroffen conventionele explosieven.

Gemeentewet

Artikel 160 van de gemeentewet legt de beslissingsbevoegdheid om al dan niet tot opsporing en gecontroleerd vernietigen van conventionele explosieven over te gaan, bij het College van Burgmeesters en Wethouders neer. Daarnaast is de burgemeester verantwoordelijk voor de Openbare Orde en Veiligheid binnen de gemeente. Voor de handhaving van de openbare orde kan de burgemeester noodbevelen en algemeen verbindende voorschriften opstellen voor de locatie waar naar conventionele explosieven wordt gezocht en de directe omgeving daarvan. Deze bevoegdheid volgt uit artikel 175 en 176 van deze Gemeentewet.

Bijdragebesluit en vergoedingen

Sinds 1 oktober 2009 kunnen gemeenten voor het opsporen van conventionele explosieven aanspraak maken op een bijdrage uit het gemeentefonds (Bommenregeling). Voor het bepalen van de grootte van de bijdrage zijn de gemeenten verdeeld in drie categorieën. Binnen de eerste categorie vallen enkel de gemeenten Amsterdam, Den Haag en Rotterdam. De tweede categorie bestaat uit gemeenten die op basis van declaraties in het verleden als zogenaamde "veelgebruikers" zijn aangemerkt. Gemeenten in deze categorie kunnen in de periode 2011-2014 aanspraak maken op

een bijdrage naar rato van het aantal gerealiseerde nieuwbouwwoningen.⁴¹ De overige gemeenten vormen tezamen de derde categorie. Zij kunnen maximaal 70 procent van de kosten voor het opsporen van explosieven vergoed krijgen via een suppletie-uitkering.

Om de kosten te declareren volstaat de toezending van een gemeenteraadsbesluit met daarin de gemaakte dan wel te maken totale kosten opgenomen. Indien het een meerjarig project betreft, wordt verzocht het totale bedrag tevens naar de betrokken jaren uit te splitsen. Er hoeft geen verdere onderbouwing overlegd te worden om voor een uitkering in aanmerking te komen. Projectplannen of studies naar risico's en dergelijke worden niet in behandeling genomen. Het is essentieel dat in het raadsbesluit het bedrag dat wordt gereserveerd, vermeldt wordt. Het kan hierbij gaan om verwachte kosten als om gerealiseerde kosten. De BTW komt niet voor compensatie in aanmerking.

Toezending van het verzoek vindt plaats aan:

Ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties
t.a.v. FEZ/FAR/R
Postbus 20011
2500 EA Den Haag

De gemaakte kosten kunnen inzichtelijk worden gemaakt in IV3 via lastenfunctie '160 opsporing en ruiming van conventionele explosieven'. Gebruik van deze functie is verplicht vanaf het verslagjaar 2011. Voor vragen of nadere informatie betreffende de bommenregeling kunt u zich wenden tot postbus.gf@minbzk.nl.⁴²

De aanvraag voor een bijdrage in de opsporing van conventionele explosieven geschiedt te allen tijde via de gemeente waarbinnen de opsporingswerkzaamheden worden verricht.

⁴¹ Na deze periode wordt op basis van declaraties in de voorgaande jaren een nieuwe lijst met veelgebruikers opgesteld.

⁴² Circulaire van 3 maart 2011 van het Ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties betreffende bekendmaking van beleid en het geven van informatie met betrekking tot het gemeentefonds. Geraadpleegd via: <http://www.explosievenopsporing.nl/DOWNLOAD> (6 juli 2012).

